

Loov Võru maakond tegevuskava

Projekti raport
2022

Sisukord

03 SISSEJUHATUS	04 PROJEKTI TEGEVUSED	05 STRATEEGILISED EESMÄRGID	08 ANTSLA VALLA TEEKAART	09 RÕUGE VALLA TEEKAART
10 SETOMAA VALLA TEEKAART	11 VÕRU LINNA TEEKAART	12 VÕRU VALLA TEEKAART		13 STRATEEGILISED LÄHTEALUSED
	21 UURINGUD	34 PILOOTPROJEKT NOORTE HÜPPELAUD	35 HETKEOLUKORRA KOKKUVÕTE	36 KONTAKT

1. Sissejuhatus

SA Võrumaa arenduskeskuse tellimisel ellu viidud projekti eesmärk oli täpsustada Võru maakonna arengustrateegia 2035+ kultuuri ja eripära osa strateegiliste eesmärkide ja tegevussuundade elluviimiseks vajalikke tegevusi.

Projekti elluviijaks oli kultuuripoliitika ja loomemajanduse mõttekoda Creativity Lab Academy. Projekti elluviimist rahastati Rahandusministeeriumi meetme "Kohalik ja regionaalne haldusvõimekus" taotlusvoorst "Maakonna arengustrateegiate uuendamiseks vajalikud uuringud ja analüüsid".

Projekti elluviijad soovivad tänada kõiki aktiivseid kultuuritegijaid Võru maakonnas, kes võtsid osa projekti aruteludest, kohtumistest ja küsitlustest, kes võõrustasid läbiviijaid oma loome- ja külakeskustes, kultuurimajades, raamatukogudes ja muuseumides. Meie suurim tänu ja maani kummardus kuulub aga Kristi Valsile, kelle lakkamatu energia tõukab tagant kogu maakonda. Suur tänu!

Võru maakonnas on palju kultuuri, siin peetakse kultuuri oluliseks ja see on suurele osale inimestest nende elu lahutamatuks osaks. Just nii, nagu ühes õiges piirkonnas olema peabki!

Märkus: Käesoleva projekti fookuses olid kultuur ja loomemajandus, sellest jäid otseselt välja sport ja liikumisharrastus. Küll aga rõhutame, et kultuur ja sport on väga tihedalt seotud ning kus võimalik, on eesmärkide juures silmas peetud ka spordivaldkonna eesmäärke.

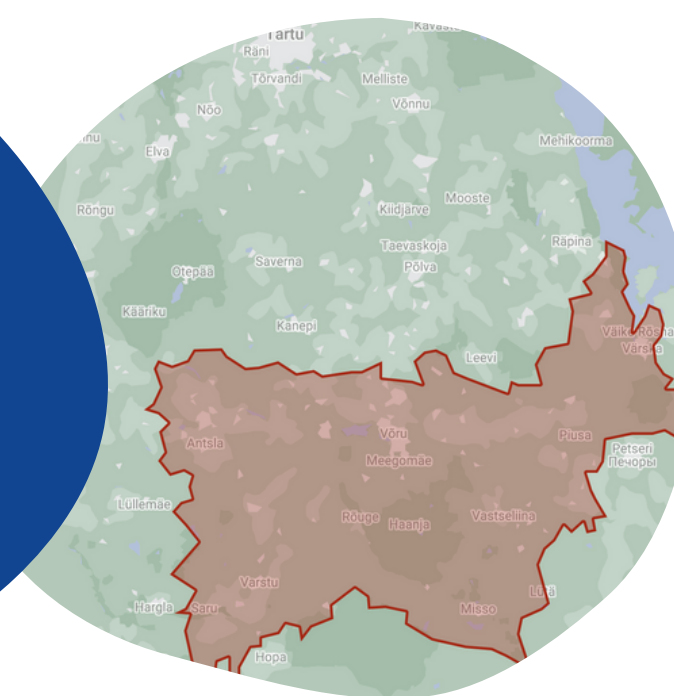
Projekti andmed

Projekti tellija:
SA Võrumaa Arenduskeskus

Projekti läbiviija:
Creativity Lab OÜ

Lepingu number:
Töövõtuleping 1-3/79

Projekti periood:
1.09.2021-31.05.2022

Protsessi käigus keskenduti neljale olulisemale teemavaldkonnale:

1. Kultuurikorralduse võrgustiku tugevdamine Võru maakonnas;
2. Noorte aktiivsem kaasamine kultuuriellu ja -korraldusse;
3. Valdkonnas tegutsevate spetsialistide võimestamine ning nende teadmiste ja oskuste arendamine;
4. Loomemajanduse potentsiaali senisest parem kasutamine Võru maakonnas.

2. Projekti tegevused

Projekti viidi ellu perioodil 27.08.2021-31.05.2022. Kõik peamised projektis ette nähtud tegevused viidi ellu, kuigi seoses koroonaviirusest tingitud piirangutega tuli projekti aja- ja tegevuskavasse sisse viia koostöös tellijaga mitmeid muudatusi. Osa tegevustest asendati veebipõhipõhiste kohtumistega, samuti laiendati kultuuriuuringu sihtgruppi, et kaasata protsessi veelgi rohkem maakonna kultuuritegijaid.

SAMM 1	OLEMASOLEVATE ARENGUKAVADE JA UURINGUTE ANALÜÜS	AUG-NOV 2021	Maakonna arengustrateegia, omavalitsuste arengukavade, Tartu 2024 dokumentide, riikliku kultuurivaldkonna arengukava jt analüüsimine.
SAMM 2	LOOV VÖRU MAAKOND PROGRAMMI AVAKOHTUMINE	12.11.2021 veebis	Avakohtumisel osales 15 esindajat.
SAMM 3	FOOKUSGRUPID KÕIKIDES OMAVALITSUSTES	22.-29.11.2021 KOVides ja veebis	Antsla vald 10 esindajat, Võru vald 7, Setomaa vald 6, Rõuge vald 8 ja Võru linn 10.
SAMM 4	VEEBIPÕHISE KULTUURIUURINGU LÄBIVIIMINE	10.-31.01.2022 veebis	Kõikidele maakonnas kultuurivaldkonnas tegutsevatele spetsialistidele suunatud küsitlus, kokku 105 vastajat.
SAMM 5	LOOV VÖRU MAAKOND PROGRAMMI STRATEEGIAPÄEV 1	11.01.2022 Võru vald	Strateegiapäeval osales 40 osalejat.
SAMM 6	KOOLITUSSEMINAR 1 KULTUURIPOLIITIKAD JA LOOMEMAJANDUS	21.01.2022 Antsla vald	Kokku osales koolitusseminaril 25 osalejat.
SAMM 7	KOOLITUSSEMINAR 2 TEENUSTE DISAIN JA DISAINJUHTIMINE	8.02.2022 Rõuge vald	Kokku osales koolitusseminaril 31 osalejat.
SAMM 8	KOOLITUSSEMINAR 3 PROTSESSIDE, MEESKONDADE JA MUUDATUSTE JUHTIMINE	1.03.2022 Setomaa vald	Kokku osales koolitusseminaril 27 osalejat.
SAMM 9	LOOMEMAJANDUSE TEEKAARTIDE KOHTUMISED OMAVALITSUSTES	6.-8.04.2022 KOVides	Setomaa vald 10 esindajat, Võru linnas 16, Rõuge vallas 8, Võru vallas 10 ja Antsla vallas 12.
SAMM 10	LOOV VÖRU MAAKOND PROGRAMMI STRATEEGIAPÄEV 2	19.04.2022 Võru linn	Eesmärkide valideerimine ja tegevuste kavandamine. Kokku osales strateegiapäeval 30 osalejat kõikidest omavalitsustest.
SAMM 11	NOORTE KULTUURIKORRALDUSE SEMINAR HÜPPELAUD	27.-28.05.2022 Rõuge vald	Noori kultuurikorraldusse kaasava seminariformaadi piloteetimine, kokku osales 21 esindajat Võru maakonnast ja Tartumaalt.
SAMM 12	LÕPPRAPORTI KOOSTAMINE	APRILL-MAI 2022	Kõikide kohtumiste, uuringute ja fookusgruppide materjalide läbitöötamine ning ettepanekute tegemine Loov Võru maaakond tegevuskavasse.

3. Loov Võru maakond tegevuskava eesmärgid

No	Eesmärk	Ettepanekud
1	Maakonna kultuurielu ja -tegevus on mitmekülgne, kvaliteetne ja rahvusvaheline, siinsed kultuuriruumid on elujõulised.	<ul style="list-style-type: none"> Võro ja seto kultuuriruumide igakülgne toetamine, sh nii kultuuripärandi hoidmine, uurimine ja tutvustamine kui ka pärandil põhinevate uute algatuste käivitamine. Võro ja seto kultuuriruumide ühistegevuse toetamine, mõlema kultuuriruumi võrgustiku tihendam kokkutoomine. Tartu 2024 projektiga seotud võimaluste maksimaalne ärakasutamine, selleks tuleb toetada ametlikku programmi saanud projekte nii ettevalmistuse kui ka läbiviimise faasis (lisaks rahalisele toetusele ka mentorluse ja nõustamisega). Samuti kaaluda nn kõrval programmi loomist ehk Tartu 2024 toimumisega arvestava kultuurikalendri koostamist aastaks 2024. Keskkonnahoidliku ja säästliku kultuurikorralduse põhimõtete rakendamine, kultuuritaristu uuendamisel ja kultuurisündmuste korraldamisel keskkonnanõuetega arvestamine ning kultuuritegevuse ökoloogilise jalajälje vähendamine. Rahvusvaheliste projektide kirjutamiseks ja kaasfinantseerimiseks toetusfondi loomine. Loomeresidentuuride programmi loomine, residentuuride loomise ja tegevuse toetamine
2	Kultuurivaldkonna eestvedajad on hinnatud ja väärtustatud, tagatud on spetsialistide järelekasv ja oskuste arendamine.	<ul style="list-style-type: none"> Olemasolevate kultuurispetsialistide töö- ja palgatingimuste parandamine. Uute spetsialistide maakonda meelitamiseks toetusprogrammi käivitamine, toetus võib olla nii rahaline (nt stipendium) kui ka nõustamine. Oluline on toetada noori elamispinna leidmisel. Mitmeaastase kultuurikorralduse koolitus- ja arendusprogrammi "Loov Võru maakond" käivitamine, mille käigus tekib tugev ja kokkuhoidev kultuuritegijate võrgustik. Programmis kajastatakse teemasid, mida uuringutes on toodud peamiste valukohtadena (Kommunikatsioon ja turundus; vaimse kultuuripärandi hoidmise ja väärtustamisega seotud teemad, ühisharastuse ja sponsorite kaasamine; publiku ja kasutajate vajaduste ja ootuste kaardistamine ja nende kaasamine; meeskondade juhtimine ja motiveerimine; finantsjuhtimine ja eelarvestamine, vaimse tervise ja heaolu seosed kultuuriga). Teha senisest rohkem koostööd Kutsehariduskeskusega, võimalik seos läbi pärandturismi.
3	Kultuurikorraldus on maakonnas hästi koordineeritud ja tõhusalt avalikkusele kommuniqueeritud.	<ul style="list-style-type: none"> Käivitada maakonna kultuuritegijaid ühendav nõukoda või koostöökogu, mis koguneb regulaarselt (kord kvartalis) ning kuhu kuuluvad esindajad kõikidest omavalitsustest (nii vallatöötajad kui ka erasektori esindajad, samuti Võrumaa Arenduskeskuse esindajad). Võru maakonna kultuurikonverentsi/seminari käivitamine (näiteks kord aastas, roteeruvalt ei omavalitsustes), mille eesmärk on jagada kultuuritöötajatega olulisemad kultuuripoliitika trende ning parimaid praktikaid. Koostada iga-aastane maakonnaülene kultuurivaldkonna tegevuskava koos konkreetsete tegevuste, vastutajate ja ressurssidega ning jälgida tegevuskava täitmist avalikult (veebilehel) valgusfoori meetodil. Tervikliku, kasutajasõbraliku ja funktsionaalse kultuuriinfo süsteemi väljatöötamine ja rakendamine, mis vähendaks kultuuriinfo killustatust ning väldiks kultuurikorraldajate üleliigset tööd. Saavutada kokkulepe ühtses platvormis, mida kõik omavalitsused kasutavad ning mida oleks võimalik lihtsalt integreerida ka teiste (sh Tartu 2024) infokanalitega.
4	Noored on aktiivselt kaasatud kultuuriellu nii tegijate, korraldajate kui ka osasaajatena.	<ul style="list-style-type: none"> Kulturisõbralike õpetajate tunnustamine, kes toovad aktiivselt õpilasi kultuurisündmustele või asutustesse. Samuti on võimalik tunnustada kulturisõbralikke koole. Kultuuriinfo jagamine koolidele ja õpetajatele, kultuurikalendri ja -tegevuste regulaarne tutvustamine koolides. Kultuuri ja hariduse lõimumise seminari korraldamine (Tartumaa eeskujul), mis toob kokku kultuurispetsialistid, koolide ja lasteaedade juhid ja õpetajad. Ideekonkurss koos seemnerahaga lastele ja noortele ideede elluviimiseks. Programmi "Kultuur koolis" väljatöötamine ja elluviimine, eesmärgiga luua koolidele mitmekülgne ja mugav valik eri kultuuri väljendusvorme (muusika, teater, tants, käsitöö, pärand, kirjandus, kaasaegne tsirkus jpt). Projekti HÜPPELAUD jätkamine (üksi või koostöös teiste maakondadega), mille eesmärk on anda noortele praktiline kultuurikorralduse kogemus. Leppida koostöös koolide ja/või noortekeskustega kokku teema-aastates, mille käigus viiakse koolidesse, lasteaedadesse ja noortekeskustesse süvendatult kultuuri teatud teemadel (nt keskkonnateadlikkuse puhul filmiprogramm, moetööstuse näited, raamatukogud jm). Koolide loovtööde sidumine kultuurikorralduse väljakutsetega, juhendajateks kultuurispetsialistid.

No	Eesmärk	Ettepanekud
5	Kultuurielu lihtsalt kättesaadav ja ligipääsetav kogu elukaare ulatuses kõikidele inimestele.	<ul style="list-style-type: none"> Kultuurikeskuse Võru Kannel kui maakondliku kultuurikeskuse mudeli toetamine ja rahastuse kokkuleppimine riigiga, mis võimaldab tuua maakonda tipptasemel kultuurikollektiive ja -sündmusi. Kultuuri- ja sporditaristu ligipääsetavuse (sh erivajadustega inimestele) võimaluste kaardistuse läbiviimine. Ligipääsetavuse hindamismudeli rakendamine maakonna kultuuri- ja sporditaristule ning maakonnas korraldavatele suursündmusele. Kultuuriuuringute läbiviimine kohalikes omavalitsustes elanike ootuste, vajaduste ja rahulolu väljaselgitamiseks kultuuri teenuste ja nende kättesaadavusega. Pakkuda kaugemalt piirkondadest tulijatele paindlikke transpordilahendusi kultuuri sündmustele jõudmiseks, vajadusel kaaluda nn mobiilse kultuurikeskuse (ka mobiilne raamatukogu) võimalusi. Investeeringud kultuuri asutuste tehnilisse parki, sh digivõimekuse tõstmiseks, mis võimaldaks korraldada kõrgematasemelisi sündmusi, pakkuda maakonnas laiemalt kino näitamise võimalusi ning riskasutada tehnikat ka teiste korraldajate poolt.
6	Kultuuril ja loovusel põhinev ettevõtlus loob töökohti ja panustab kehtlikku arengusse.	<ul style="list-style-type: none"> Omavalitsustes loomeettevõtluseks sobilike pindade (loomekeskused, koostöökeskused, kultuurimajad) väljaarendamine või olemasolevate keskuste toetamine. Loomeettevõtjate võrgustiku käivitamine, regulaarsete kohtumiste ja koolituste korraldamine ning ühistöö arendamine. Loomeettevõtjate ühise turundusplatvormi käivitamine ja selle turundamine, eesmärgiga tõsta maakonnas tegutsevate loovisikute ja loomeettevõtjate nähtavust ning tutvustada ühiselt müügikanaleid. Pakkuda loomemajanduse valdkonna tegijatele valdkonnaspetsiifilist nõustamist (lisaks üldisele ettevõtlusalasele nõustamisele), vastava nõustamis- või inkubatsiooniprogrammi väljatöötamisel teha koostööd Tartu Loomemajanduskeskusega. Kaaluda Võrumaa Arenduskeskuse juurde loomemajanduse spetsialisti töökoha loomist, kelle ülesanne on siduda kultuuri, ettevõtluse ja turismi teemad ning koordineerida maakonnas loomemajandusalaseid algatusi. Käivitada maakondlik arengukiirendi (nn edendusfondi eeskujul), mis toetab täiendõpet ning innovaatiliste ideede elluviimist. Kaaluda võimalust Võru maakonna filmifondi loomiseks, et meelitada maakonda rahvusvahelisi filmiprojekte, mis jätavad maakonda täiendavalt raha ning aitavad turundada maakonda turismisihtkohana. Õpilaskirjade liikumise kaudu loomemajanduse aluste tutvustamine ning noorte kokkuviiimine tegutsevate loomeettevõtjatega.
7	Kultuuri-, loodus- ja toiduturismi pakkumine põhineb eristaval ja rikkalikul vaimsel ja ainelisel kultuuripärandil.	<ul style="list-style-type: none"> Võru maakonna kultuuriturismi teekondade väljaarendamine ja turundamine. Kasutajasõbralike ja atraktiivsete lahenduste väljatöötamine kultuuripärandil põhinevate lugude jutustamiseks ning vahendamiseks, sh interaktiivsed digilahendused. Eriti oluline on pakkuda läbimõeldud lahendusi Võru maakonna, eriti kahe kultuuriruumi külastamiseks Tartu 2024 raames väliskülalistele. Koostööformaadi käivitamine turismiettevõtjate ning kultuurikorraldajate vahel. Uute, kultuuripärandil põhinevate turismitoodete ja -teenuste väljaarendamine, häkatoni-laadsete sündmuste korraldamine ideede genereerimiseks ja nõustamine ideede realiseerimiseks.
8	Kultuur on tihedalt lõimitud teiste valdkondadega ning kultuuri toetamises nähakse pikaajalise mõjuga investeeringut.	<ul style="list-style-type: none"> Kajastada kultuuri eesmärgi ja tegevusi teiste valdkondade arengukavades (heaolu, kliima, haridus jm), kus kultuur saab panustada teiste valdkondade eesmärkidesse. Koostöö sotsiaalvaldkonnaga (eakate osalemine kultuurielus, põlvkondadevaheline kultuuri tegevus, kultuur sotsiaalse rehabilitatsiooni vahendina). Avaliku ruumi ja taristu arendamisel arvestada kultuurivaldkonna vajadustega.

4. Antsla valla teekaart

Kajastus Antsla valla arengukavas 2019-2030

Antsla vald praegustes piirides moodustati 2017. a Antsla valla ja Urvaste valla ühinemisel, valla elanike arv on 4222 (1.01.2022).

Valla arengustrateegia läbivate põhimõtete seas on nii ettevõtlikkus ja uuenduslikkus (mis toetab muuhulgas loomemajandust ja loovusel baseeruvat innovaatilist ettevõtlust), kogukondade võimestamine (valla erinevate piirkondade sidumine terviklikult toimivaks keskkonnaks, kolmanda sektori toetamine) kui ka pärandi väärtustamine (kultuuripärandi säilitamine ja tutvustamine ning sidumine valla turismipakkumisega).

Valla visioon aastaks 2030 sisaldab märksõnadena elujõulisi ja omanäolisi piirkondi, toimivat ja atraktiivset taristut kohalikele ning külalistele ja positiivset mainet, mille aluseks on kohalik ettevõtlus ja koostegev kogukond.

Kultuur panustab kõikidesse strateegilistesse eesmärkidesse, olles oluline tegur nii tugevate ja eneseteostust võimaldavate piirkondade arendamisel, kaasaegse avaliku ruumiga atraktiivse keskuse kujundamisel, toimiva ja kaasaegse taristu pakkumisel kui ka positiivse ja eristuva kuvandi loomisel.

Arengukava nimetab olulisemate arendustegevustena kultuurivaldkonnas mitmeid algatusi, sh nii üldisemaid kui ka konkreetseid objekte, arengukavas ei mainita aga seotust vana-võru kultuuriruumiga, loomemajandust ega loomeettevõtlust. Maakonna tasandi ühistegevuste osas on välja toodud Linda Rahvamaja renoveerimine ja Pokumaa teemapargi arendamine. Arengukava uuendamisel tasuks kaaluda kultuuri tihedamat sidumist teiste valdkondadega ning laiapõhjalisemat kajastamist eri eesmärkide all (sh noored ja haridus, avalikud teenused, taristu, külaelu ja kogukonnad jt).

Antsla valla kultuuri ja loomemajanduse teekaardi eesmärgid

1. Antsla vald on mitmekesine ja põnevaid avastusi pakkuv kultuuriturismi sihtkoht.

- Vallas on paar eristuvat "lugu", mis seovad kogukondi ja on tuntud nii maakonnas kui ka mujal Eestis.
- Omakultuuril (sh kuulumisel Vana-Võromaa kultuuriruumi) ja loovisikute (kunstnikud ja teised loomeinimesed, käsitöölised, loomeettevõtjad) tegevusel põhinev väärtuspakkumine on kujundatud kultuuriturismi marsruutideks, mis seovad eri paiku ja piirkondi ning teenusepakkujaid kogu vallas (ja mujal maakonnas).
- Valla teavitus- ja turundustöö on tõhus, inimesed oskavad vallas toimuvaid paiku (nt Pokumaa) ja sündmusi (nt Hauka laat) paremini siduda Antslaga.

2. Antsla vald on kultuuri- ja loomemajanduse tegijatele atraktiivne elu- ja töökeskkond.

- Antslas on palju mitmekülgseid kultuuritegijaid ja loomeettevõtjaid, kellele on loodud soodsad tingimused töötamiseks, sh läbi ühistöökohtade ja resideerumisvõimaluste (nt Urvaste seltsimaja).
- Vallas tegutsevad kultuuritegijad ja loomeettevõtjad ning teiste valdkondade esindajad teevad tihedat koostööd, samuti on tihe ja kaasav suhtlus kohaliku omavalitsuse esindajatega.
- Antsla tunnustab ja väärtustab kultuurivaldkonna eestvedajaid ning on loonud toetusmehhanismid uute kultuurispetsialistide, eestvedajate ja ringijuhitide valda meelitamiseks, makstes neile ka väärilist tasu.

3. Antsla vald on tugeva identiteediga ja ühtehoidva kogukonnaga omavalitsus.

- Tugeva ja ühtehoidva valla eelduseks on tugevad ja üksteisega koostööd tegevad kohalikud kogukonnad ja külad.
- Antslas on omaalgatus igakülgsest toetatud ja väärtustatud, vald toetab kolmanda sektori algatusi, sh nii traditsioonilisi sündmusi kui uusi algatusi.

4. Antsla vald on mitmekülgse ja rikkaliku kultuurieluga kvaliteetne elukeskkond.

- Arengukavas on kultuur tihedalt seotud teiste valdkondade eesmärkidega, selgelt on välja toodud prioriteedid ning täpsustatud on tegevusi.
- Olulise kultuuritaristu (sh Antsla Kultuuri- ja Spordikeskuse ning Linda rahvamaja) renoveerimine ning atraktiivse ja kestliku kasutusotstarbe leidmine (Linda rahvamaja).
- Kultuuriasutuste, -organisatsioonide ja -sündmuste toetamine oma tegevuse arendamiseks ning kultuuri kättesaadavuse parandamiseks.
- Tartu 2024 kaasnevate võimaluste maksimaalne ärakasutamine.

5. Rõuge valla teekaart

Kajastus Rõuge valla arengukavas 2019-2035+

Rõuge vald praegustes piirides moodustati 2017. a Haanja, Misso, Mõniste, Rõuge ja Varstu valdade ühinemisel, valla elanike arv on 4877 (1.01.2022). Rõuge vald on endale eesmärgiks aastaks 2035 püstitanud stabiilse elanike arvu, milleks on vajalik „hoida, väärtustada ning esile tuua Rõuge valda kui mitmekesist, aktiivset, inimesekeskset ning turvalist elukeskkonda pakkuvat piirkonda“ ja „tunnustada ja märgata vallas elavaid inimesi“.

Hariduse ja noorsootöö all on eesmärgiks avatud maailmavaatega, ettevõtlik ja loov noor, keda toetab innovaatiline õppijasõbralik hariduskeskkond. Kultuuri, spordi ja vaba aja eesmärk on kultuuriteadlik inimene, kes on „avatud mitmekülgsetele kaasaegsetele väljakutsetele“ ning kes samas „väärtustab traditsioonide järjepidevust“. Selleks nähakse ette mitmekesise kultuuritegevuse toetamist, kultuurieripära väärtustamist ja külaelu kestlikkust. Ettevõtluse ja turismi valdkonna eesmärk on luua „aastaringset toimiv, tuntud ja tunnustatud turismipiirkond“ ning „mitmekesine, uuenduslik, nutikas ja piirkonna omapära arvestav“ ettevõtlus. Eraldi loomemajandust ega loovettevõtlust arengukava ei maini, samuti ei mainita seotust vana-võru kultuuriruumiga.

Turismi puhul on nimetatud oluliste sihtkohtadena kultuuriasutusi ja -keskusi, eraldi kultuurivaldkonna ja turismiettevõtjate koostöö tihendamist pole arengukavas aga välja toodud. Sotsiaalhoolekande ja tervise eesmärk sisaldab soovi luua tingimused „inimväärseks eluks, aktiivseks ühiskonnaelus osalemiseks ja väarikaks vananemiseks“. Kuigi arengukava seda otseselt ei nimeta, siis tuleb rõhutada, et kultuuril on eakate aktiivsuse ja väarika vananemise võimaldamiseks väga oluline roll.

Arengukava juurde kuulub tegevuskava aastateks 2022-2025, mis toob välja eesmärkide lõikes konkreetsemad tegevused. Muuhulgas on välja toodud võru keele õppe toetamine haridusasutustes, ettevõtlusõppe korraldamine, noorte omaalgatusfondi loomine ja noorte ettevõtlikkuse toetamine, loomekonkursside korraldamine, põlvkondadevaheliste tegevuste läbiviimine, kultuuritegevuse toetamine, raamatukogude struktuuri optimeerimine ja mobiilsete raamatukogude rakendamine, koostöö arendamine piiriäärsete naabervaldadega, investeringud kultuuritaristusse, kohaturundus valla atraktiivsuse tõstmiseks, hooajavälise tegevuste väljaarendamine, turismi- ja ettevõtlusinvesteringud jm.

Viide strateegiale: https://rouge.kovtp.ee/documents/822972/33248845/16_Lisa+1_Arengukava.pdf

Rõuge valla kultuuri ja loomemajanduse teekaardi eesmärgid

1. Rõuge vald on tugeva identiteediga ja ühtehoidva kogukonnaga omavalitsus.

- Vallas on palju mitmekesiseid kultuuri- ja loomemajanduse tegijaid ja algatusi.
- Inimesed on kultuuriteadlikud ning osalevad aktiivselt kohalikus kultuuri- ja ühistegevuses.
- Valla erinevad kogukonnad teevad omavahel koostööd.
- Toetatakse igakülgset omaalgatust, sh seltside tegevust.

2. Rõuge vallas on selgelt määratletud kultuurivaldkonna arengueesmärgid ja tihe koostöö kultuurivaldkonna ja omavalitsuse vahel.

- Käivitatud on avatud ja kaasav koostöömudel, mis toob kokku kultuuriasutuste ja organisatsioonide esindajad valla ei piirkondades ning omavalitsuse esindajad.
- Vallal on selge arusaam (kultuuristrateegia) valdkonna peamistest väljakutsetest ning kokkulepe eesmärkide saavutamise meetmetest ja mõõdikutest.

3. Rõuge vald pakub atraktiivseid võimalusi nii kohalikele kui ka külalistele.

- Vallas on hästi koostatud ja tõhusalt turundatud kultuuriturismi teekonnad, mis toovad esile nii Vana-Võro kultuuriruumi, kohaliku ajaloo- ja kultuuripärandit, loodust kui ka vallas tegutsevaid loomeinimesi, teekonnas pakuvad külastajatele eristuvaid, elamuslikke, kogemuslikke ning harivaid viise Rõuge vallaga tutvumiseks.
- Panustatakse suuremate, regionaalse mastaabiga mainesündmuste väljatöötamise ja korraldamise.
- Vald toetab kultuurikeskuste, rahvamajade ja raamatukogude tegevust, luues võimalused mitmekesise kultuuriprogrammi pakkumiseks ja kogukondade tegevuse soodustamiseks.

4. Rõuge vald hindab ja väärtustab kultuurivaldkonnas tegutsejaid.

- Vallas on loodud eeldused kultuurivaldkonna eestvedajate, juhendajate ja spetsialistide motiveerimiseks, pakkudes neile sõbralikku ja arendavat töökeskkonda ning konkurentsivõimelist töötasu.
- Lapsed ja noored on aktiivselt kaasatud kultuuriellu, seda nii tegija kui ka osasaajana. Kultuur (sh omakultuur) on tihedalt lõimitud õppekavadesse ja noorsootöösse.
- Pakkuda koostöös teiste omavalitsustega koolitus- ja arendustegevusi omavalitsuse kultuurispetsialistidele, eriti projektide (sh rahvusvaheliste) kirjutamises ja juhtimises, samuti tõsta loomemajanduse alast teadlikkust.
- Kasutatakse maksimaalselt Tartu 2024-ga kaasnevaid võimalusi, sh nii ametliku programmi kui ka lisategevuste pakkumise kaudu.

6. Setomaa valla teekaart

Kajastus Setomaa valla arengukavas 2021-2030

Setomaa vald praegustes piirides moodustati 2017. a Mikitamäe, Meremäe ja Värska valdade ning Misso valla Luhamaa nurga ühinemisel, valla elanike arv on 2849 (1.01.2022). Tegemist on küll rahvaarvult maakonna väikseima omavalitsusega, kuid samal ajal kogu Eestis eristuva kultuuriruumiga, millel on väga tugev ja selgepiiriline identiteet ja elujõuline pärimuskultuur.

Setomaa visioon aastaks 2030 on tihedalt seotud kultuuriga, soovides olla „väärt elupaik ja tuntud turismipiirkond“, kus „elab ja tegutseb ettevõtlik ja kokkuhoidlik“ kogukond ning inimesed, kes „annavad järgmistele põlvkondadele edasi elujõulise seto keele, kultuuri ja puhta looduse“.

Võrreldes kohalike omavalitsuste strateegiaid üle Eesti, on Setomaa arengukavas pööratud kultuurile, loovusele ja identiteedile väga palju tähelepanu (kokku mainitakse arengukavas sõna „kultuur“ 189 korral). Kultuur panustab nii kaasavasse külaliikumisse, Setomaa märgise kaudu toodete ja teenuste turundusse, omanäoliste ja kvaliteetsete aktiivse turismi arendamisse, innovaatilisi lahendusi pakkuva ettevõtluse toetamise, noorte meelitamisele piirkonda, keskkonnateadlike suursündmuste korraldamisse, miljööväärtslike külade hoidmisse ja arendamisse, haridusse ja noorsootöösse. Ühena vähestest omavalitsustes on eraldi tegevusena välja toodud nii loomemajanduse arendamine kui loodussõbralike põhimõtete jälgimine kultuurisündmuste korraldamisel. Kultuur on tihedalt seotud turismiga, mille tugevus ja eristumine tuleneb seto kultuuril. Tulevikus võiks kultuuri seosed teiste valdkondadega tuua isegi veelgi konkreetsemalt välja just meetmete ja tegevuste tasandil.

Arengukava kajastab põhjalikult kultuuri, spordi ja vaba aja tegevusvaldkondi. Kultuuris peetakse olulist valla kultuuriasutuste võrgustiku toimimist ja tegevuse ühist koordineerimist, aktiivset ja mitmekülgset kultuurielu, kultuuritöötajate väärtustamist ning kultuuriteenuste kättesaadavust. Eraldi peatüki moodustavad seto kultuuriruumiga seotud tegevused, toetatakse seto kultuuri elujõulisust seltside, organisatsioonide ja sündmuste kaudu ning aidatakse kaasa seto keele rolli kasvamisele igapäevaelus. Vaba aja toetamise juures on eraldi välja toodud küla- ja seltsimajade toetamine ning elanike aktiivsusele kaasaaitamine.

Viide strateegiale: https://www.riigiteataja.ee/aktiivis/4070/9202/1024/SetomaaVVK_26082021_m9_L1.pdf#

Setomaa kultuurielu on mitmekülgne ja vilgas, siinsed sündmused on saavutanud mitte ainult kohaliku või regionaalse tähtsuse, vaid üle-eestilise positsiooni. Setomaa on atraktiivne ja tuntud nii sise- kui ka välituristide seas. Samas jääb Setomaa pisut eraldiseisvaks teiste Võru maakonna omavalitsuste seas, koostöökohad Vana-Võromaa kultuuriruumiga on tagasihoidlikud ning ühiseid algatusi ei ole ka arengukavas piisavalt esile toodud.

Setomaa valla kultuuri ja loomemajanduse teekaardi eesmärgid:

1. Setomaa vald on ühteheidev ja tihedalt lõimunud kogukond.

- Setomaal, kus vahemaad valla erinevate piirkondade vahel võivad olla väga suured, on kõik kogukonnad aktiivselt ühistegevustesse kaasatud.
- Vallas tegutsevad kultuuritegijad ja loomeettevõtjad ning teiste valdkondade esindajad teevad tihedat koostööd, samuti on tihe ja kaasav suhtlus kohaliku omavalitsuse esindajatega.
- Otsitakse vaatamata keerulisele rahvusvahelisele olukorrale võimalusi kontaktide säilitamiseks piiriüleste kogukondadega ning teiste soome-ugri rahvastega.

2. Setomaa valla kultuurielu on elujõuline, mitmekülgne ja kvaliteetne.

- Lisaks seto omakultuuril ja selle kaasaegsel töötlusel põhinevatele tegevustele ja sündmustele toetatakse kultuurielu mitmekesisust laiemalt, et valla elanikel (sh lastel ja noortel) oleks juurdepääs kultuurile.
- Setomaal on palju mitmekülgseid kultuuritegijaid ja loomeettevõtjaid, kellele on loodud soodsad tingimused töötamiseks, sh läbi ühistöökohtade ja resideerumisvõimaluste, teadlikkus loomemajandusest ja loovettevõtlusest on kasvanud.
- Kasutatakse maksimaalselt Tartu 2024-ga kaasnevaid võimalusi, sh nii ametliku programmi kui ka lisategevuste pakkumise kaudu.

3. Setomaa vallas hinnatakse ja väärtustatakse kultuurivaldkonna eestvedajaid ning on loodud tingimused kultuuriprofessionaalide pealekasvuks.

- Vallas on loodud eeldused kultuurivaldkonna eestvedajate, juhendajate ja spetsialistide motiveerimiseks ja järelkasvu soodustamiseks, pakkudes neile konkurentsivõimelist töötasu.
- Loomeettevõtjate ja kultuurikorraldajate koolitusprogrammi käivitamine, võimalusel koostöös teiste omavalitsustega.

4. Setomaa valla kultuuritegijad teevad aktiivselt koostööd ülejäänud Võru maakonnaga.

- Vaatamata eristumisele teevad Setomaa ja Vana-Võro kultuuriruumid tihedat koostööd, korraldavad ühisüritusi (Võro-Seto Noortefest kui hea näide) ning pakuvad võimalusel ka ühiseid elamuslikke ja kogemuslikke kultuurimarsruute.

7. Võru linna teekaart

Kajastus Võru linna arengukavas 2017-2025

Võru linna elanike arv on 11 867 (1.01.2022). Võru oli juba ajalooliselt Vana-Võromaa keskuseks, mis hõlmas lisaks tänasele ka piirkondi Põlvamaalt ja Valgamaalt. Linna roll Kagu-Eesti ühe olulisima keskusena, seda ka kultuuriliselt, on tänaseni säilinud. Kahjuks näitab rahvastiku trend kahanemist ka pikemas perspektiivis. Linn on väga põhjalikult integreerinud kultuuri ja loovuse oma arengukavasse. Arengueeldustena on strateegias mainitud nii soodsat ettevõtluskeskkonda, kultuuri- ja ajaloopärandil põhinevat turismisektorit, laiema kandepinnaga suursündmusi, laia huvi- ja harrastustegevuste (sh sporditegevused) valikut ning atraktiivset ja miljööväärtuslikku elukeskkonda.

Võru linna visiooniks 2035 eneseteostusvõimalusi pakkuv tegus linn, kus on idülliline elukeskkond, head võimalused noortel tegutsemiseks, kokkuhoidev ja külalislahke kogukond ning kus räägitakse uhkuse omakultuurist ja kodukohast. Arengukava põhineb viiel programmil, millel on samuti seosed kultuuriga. Noorte programm (P1) sisaldab noorte ettevõtlikkust ja mitmekülgseid arenguvõimalusi soosivat keskkonda; Vanalinna programm (P2) räägib korrastatud, hoitud ja elavast linnasüdamest; Koostööprogramm (P3) viitab Võru linnale kui maakondlikule keskusele, mis on maakonna ulatuses ühiste tegevuste eestvedajaks; Kommunikatsiooniprogramm (P4) on suunatud sellele, et Võru linn ja selle eripära oleks üle-eestiliselt tuntud ning kus linnapildis paistaks välja võru keel; Taristu ja linnaruumi programm (P5) räägib mitmekesisest, aktiivseid tegevusi ja esteetilisi väärtusi pakkuvast linnaruumist.

Kokku on püstitatud viis strateegilist eesmärki, millest üks on eraldi kultuurile: „Võrus on aktiivne, mitmekülgne ja heal tasemel kultuurielu. Igal vanusegrupil on võimalik oma vaba aega sisukalt veeta. Linnas toimub aastaringelt palju kultuurisündmusi, mis meelitavad nii elanikke kui ka turiste. Võimalused etenduste, kontsertide jpm külastamiseks on mitmekesised. Sportida on hea nii väljas kui sees. Kultuuripärand on au sees.“

Võru linna arengukava on üks parimaid näiteid Eestis kultuuri ja loovuse lõimisel läbivalt linna arengueesmärkidesse ning meetmetesse. Kultuur laiemalt ning võru keel ja kultuur kitsamalt on seotud eri valdkondade ees seisvate ülesannete lahendamisega.

Viide strateegiale: <https://www.riigiteataja.ee/aktiilisa/4140/9202/1009/lisa.pdf>

Viide Kestliku Võru linna visioonile: <https://www.riigiteataja.ee/aktiilisa/4200/1202/2007/maaruse%203%20lisa%201.pdf>

Eraldi tasub välja tuua loomemajanduskeskuse rajamine ühena ettevõtlusvaldkonna investeeringutest. Hariduse peatükk sisaldab ka muuhulgas ka võru keele õppe juurutamist. Kultuuritegevuste all tuleb eraldi rõhutada maakondliku kultuurikeskuse kontseptsiooni väljatöötamist ja elluviimist Võru Kandle baasil ning kultuurimajja tehtavaid investeeringuid (sh kino, aed, energiatõhusus jm). 2022. aastal võeti vastu ka „Kestliku Võru linna visioon 2050“, mille visiooni kirjeldatakse kolme valdkonna kaudu: „elujõuline ettevõtlus, kestlik ja võimestav elukeskkond, ühiskondlikud teenused ja nutikas valitsemine.“ Ka selles dokumendis on viidatud kultuuri (sh omakultuuri) rollile, aga ka loomeettevõtlusele.

Võru linna kultuuri ja loomemajanduse teekaardi eesmärgid:

1. Võru linn kui kogu Kagu-Eesti kultuurikeskus ning kultuuriturismi eelistatud sihtkoht.

- Võru Kandle baasil mitte ainult maakonna vaid kogu Kagu-Eesti ulatusega kultuurikeskuse väljaarendamine koos vajalike investeeringutega, mis tooks tipptasemel ja mitmekülgse kultuurielu Võrumaale kätte ning looks kultuuritegijatele kaasaegsed võimalused harjutamiseks ja esinemiseks.
- Võru linn kui Vana-Võromaa kultuuriruumi süda ja arengumootor, võru keel on nähtav ja hinnatud. Eristuv kultuur annab ainest unikaalseteks lugudeks, mis võimaldavad arendada Võrus elamuslikke, kogemuslikke ja harivaid kultuuriteekondi.
- Tartu 2024-ga kaasnevate võimaluste maksimaalne ärakasutamine, sh nii osana ametlikust programmist kui ka täiendavate sündmuste kaudu.
- Rahvusvaheliste projektide kirjutamise ja elluviimise võimekuse tõstmine, välisfondidest finantseerimise saamiseks toetusmeetme väljatöötamine.

2. Võru linn kui ettevõtlik ja uuenduslik loomemajanduse inkubaator.

- Olemasolevate algatuste igakülgne toetamine (sh Liiva-ATE, Vana-Võromaa Kultuurikoda) ning nende tegevuste võimestamine.
- Võru Loomemajanduskeskuse kontseptsiooni väljatöötamine ja rajamine, mis toetaks tõhusalt loomeettevõtlust nii linnas kui kogu maakonnas.
- Kultuuri- ja loomeettevõtjate ning korraldajate võrgustiku ja kogukonna arendamine (nn "Loomemajanduse klubi" käivitamine).
- Loomeettevõtjate ja kultuurikorraldajate koolitusprogrammi käivitamine.

4. Võru linn kui laste- ja noortekultuuri pealinn.

- Laste ja noorte kaasamine kultuuriellu nii tegijate kui osasaajatena.
- Lastele ja noortele suunatud kultuurisündmuste korraldamine ning mitmekülgse huvihariduse võimaluste pakkumine.
- Kultuuri (sh vana-võro keele ja kultuuri) tihedam sidumine koolide õppekavadega.

8. Võru valla teekaart

Kajastus Võru valla arengukavas 2020-2030

Võru vald praegustes piirides moodustati 2017. a Lasva, Orava, Sõmerpalu, Vastseliina ja Võru valdade ühinemisel, valla elanike arv on 10367 (1.01.2022). Valla elanike arv on küll pidevalt vähenenud, kuid viimastel aastatel on elanike arvu langus teiste Võru maakonna omavalitsustega võrreldes olnud mõnevõrra väiksem.

Arengukava nimetab suurimate väljakutsetena haldusreformi järgselt ühtse ja koostööle orienteeritud valla arendamist, heal tasemel avalike teenuste pakkumist valla eri piirkondades ning hea elu- ja ettevõtluskeskkonna loomist. Võru valla visioon aastaks 2030 on olla „suurepärase elukeskkonnaga, tugev, arukas ja uuendustele avatud omavalitsus“. Visiooni elluviimine on kavandatud läbi viie programmi, mille puhul kultuur ja loovus mängivad väga olulist rolli.

Programm „Koostöö ja meie-tunne“ rõhutab kogukondade ühtsustunnet ning omaalgatuste toetamist. Programm „Tublid ja tõhusad teenuskeskused“ sisaldavad nii kultuuri, spordi, hariduse, noorsootöö kui ka sotsiaalhoolekande teenuste heal tasemel pakkumist kogu valla ulatuses. Programm „Tervislik vaba aeg“ sisaldab kultuuri, spordi, rahvatervise ja vaba aja võimaluste mitmekesistamist ning taristu arendamist. Programm „Kaasaegne taristu ja heakorrastatud avalik ruum“ sisaldab häid ühendusi maakonnakeskuse ja kohalike keskustega ning korrastatud elukeskkonda. Programm „Tugev ettevõtlus ja piirkonnaülesed pärlid“ sisaldab nii innovaatilist ettevõtlust, maakonna tunnusobjekte kui tunnustatud külastuskeskusi ning arenenud ettevõtlus- ja turismivõrgustikke.

Arengukava on lühike ja konkreetne, eraldi on välja toodud meede (M2) „Kultuur, sport, rahvatervis ja vaba aeg“, milles on muuhulgas toodud koostöö kolmanda sektoriga, külakeskuste arendamine, kultuurisündmuste toetamine, sädeinimeste tunnustamine, täiskasvanute huvitegevus ja raamatukogude süsteemi reorganiseerimine. Lisaks on ettevõtluse meetme all toodud ka Vastseliina Piiskopilinnuse arendamine, kaugtöövõimaluste arendamine ning noorte ettevõtlikkuse toetamine. Arengukavas ei ole eraldi mainitud loomemajandust ega loovettevõtlust, samuti ei viidata kuulamisele vana-võro kultuuriruumi, sh ei ole välja toodud võro keele ja kultuuri õpetamise ning tutvustamise olulisust. Tulevikus tasub kindlasti kaaluda kultuuri ja loovuse tihedamat lõimimist läbivalt erinevate eesmärkide ja meetme alla.

Võru valla kultuuri ja loomemajanduse teekaardi eesmärgid:

1. Kultuur ja loovus kui kohaliku identiteedi ja kogukonna ühtekuuluvustunde tugevdajad Võru vallas.

- Vald on tugeva identiteediga ja ühtehoidva kogukonnaga omavalitsus.
- Teadlikkus valla kultuurielust on kõrge ning inimesed osalevad aktiivselt tegevustes.
- Korraldatakse üle-vallalisi ettevõtmisi, mille eesmärk on tuua kokku eri piirkondade esindajaid ja soodustada nende omavahelist koostööd ning infovahetust.
- Kõikides valla piirkondades on ligipääs peamistele kultuuriteenustele (raamatukogud, rahvamajad, huvitegevus) ning kultuurisündmustele.
- Valla erinevad kogukonnad teevad omavahel koostööd.

2. Võru vald on atraktiivne kultuuriturismi sihtkoht.

- Võru vallas on välja töötatud kultuuril (sh Vana-Võro kultuuriruumil) põhinevat elamuslikku kultuurimarsruuti, mis pakuvad küllastajatele võimalust kogeda ja tutvuda Võru valla ajaloo, kultuuripärandi, looduse ja toidukultuuriga, olles samal ajal nii elamuslikud, kogemuslikud kui harivad.
- Võru vald tutvustab ja kaasab laiemalt vallas elavaid loomeinimesi nende lugude väljatöötamisel ja jutustamisel.
- Võru vald tõhustab kultuuri ja turismi kommunikatsiooni ja turundust, et aidata vallas tegutsevatel paikadel, organisatsioonidel või sündmustel jõuda laiema publiku ette (nagu seni on väga tõhusalt suutnud seda teha Vastseliina Piiskopilinnus).

3. Võru vallas on loodud soodsad tingimused loovatele inimestele tegutsemiseks.

- Vald motiveerib ja tunnustab kultuurivaldkonna spetsialiste ja eestvedajaid ning loob tingimused kultuurikorralduse järjepidevuse tagamiseks.
- Kultuurispetsialistidele makstakse väärilist tasu, mis tagab professionaalide jätkamise kui ka uute pealekasvu.
- Valla noored osalevad aktiivselt kultuurielus nii tegijate kui osasaajatena, toetatakse igakülgset laste ja noorte osavõttu kultuuritegevustes ning loovusel põhinevat ettevõtlikkust.
- Vallas tegutsejad suudavad kasutada maksimaalselt Tartu 2024-ga kaasnevaid võimalusi.
- Kultuur ja loomemajandus loovad töökohti ja käivet, loodud on soodsad võimalused loomeettevõtjatele tegutsemiseks ruumide, nõustamise, ühisturunduse ja maakonnaülese koostöö arendamise kaudu.

9. Strateegilised lähtealused

Võru maakonna arengustrateegia 2035+

Võru maakondlik arengustrateegia koostati 2019. aastal ning 2022. aastal viiakse läbi strateegia uuendamine. Võrreldes paljude teiste maakondade arengustrateegiatega on kultuuri, loovuse ja eripäraga seotud teemad Võru maakonnas väga tugevalt esindatud, kuid eesmärgid on kirjeldatud üldsõnaliselt ning tegevuskeskselt.

Arengustrateegia visioon: Meie maakond on õnnelike ja tegusate inimeste, rohkete võimaluste ning mitme kultuuriruumiga maa.

Visioon rõhutab kõiki aspekte, millega kultuurivaldkond on otseselt seotud - õnnelikud ja tegusad inimesed, võimalusterohkus ning mitmekülgsed kultuuriruumid. Visioonist tulenevalt on strateegias neli eesmärki:

- **Õnnelikud ja tegusad inimesed.** Meie inimesed panustavad ühiskonda vastavalt oma tugevustele ja andele kogu oma elukaare vältel, elavad kaua ja tervena. Meil on piisavalt võimalusi eneseteostuseks ja arenguks ning meile on tagatud võimalused igakülgeks elukestvaks õppeks. Me väärtustame oma kodukohta ning oleme selle üle uhked. Me oleme ettevõtlikud ja nutikad. Me ei jäta üksteist üksi, me oleme hoitud. (SE1)
- **Rohkete võimalustega majandus.** Meil on rohkelt võimalusi ettevõtmiseks ja ametialaseks eneseteostuseks. Meie ettevõtjad on paindlikud, rakendavad kasulikke uuendusi ja vääringavad kõrgelt kohalikku ressursi. Ettevõtluskeskkond ja noored kannavad edasi maakonnale omaseid väärtusi. Ettevõtjad ja avalik sektor teevad tihedalt koostööd ühiste eesmärkide saavutamiseks. (SE2)

- **Kultuuriline omapära.** Võru maakonnas on kaks omanäolist kultuuriruumi (vana- võromaa ja seto), millele baseerub kohalik identiteet. Hästi säilinud ja edasi kantud keele-, kultuuri- ja looduspärandi tõttu on meie inimestel tugev paigatunnetus. Keeleline ja kultuuriline omapära on kogukondade sidujaks ning üheks ettevõtluse (ennekõike turismi) mootoriks. (SE3)
- **Arengut toetav taristu ja maine.** Arengut toetav taristu ja maine on strateegiline eesmärk, mis on eeltingimuseks teiste eesmärkide saavutamisele. Et meie inimesed saaksid olla õnnelikud ja tegusad, et majandus saaks kasvada rohkete võimaluste najal ning et kultuuriline omapära toimiks arengumootorina, on tarvis sobivat taristut: transpordi, energeetika, kommunikatsiooni, veemajanduse ja jäätmete käitluse ning ka majanduslikku, sotsiaalset, kultuuri, spordi ja vaba aja veetmise taristut. Samuti on oluline maakonna hea maine, mis toetab strateegias seatud eesmärkide saavutamist. (SE4)

SE3 Kultuuriline omapära toob otseselt maakonna arengufookusesse kultuuri tema mitmekesisuses, sealhulgas seoses ettevõtluse ja turismiga. Samas on kultuurivaldkonnal kokkupuutepunktid teiste eesmärkidega. SE1 toob välja eneseteostusvõimalused, elukestvaõppe ning oma kodukoha väärtustamise. SE2 on seotud loovuse ja ettevõtlikkusega, sh otseselt loomemajanduse teemadega. SE4 sisaldab muuhulgas kultuuri, spordi ja vaba aja veetmise taristut ning mainekujundust, milles kultuuril on kanda võtmeroll.

Arengustrateegia baseerub kolmele põhiväärtusele: inimesed, puhas loodus- ja elukeskkond ning keeled, kombed ja kultuurid. Taaskord on Võru maakonnas mõistetud kultuurivaldkonna olulist rolli inimeste ja kogukondade võimestaja ja kokku toojana, identiteedi kujundajana ning maakonna eripära alustalana.

Strateegia on üles ehitatud toetudes seitsmele valdkonnale:

1. Heaolu
2. Elukestev õpe
3. Kestlik kogukond
4. Majandus
5. Kultuur ja eripära
6. Taristu ja looduskeskkond
7. Maine

Kultuuril on seosed kõikide ülaltoodud valdkondadega. **Heaolu** juures rõhutatakse sotsiaalse sidususe, elukestva õppe ja eneseteostuse tähtsust. Toetatakse tugeva piirkonna identiteedi sälimist, tervist toetavaid valikuid, võrdseid võimalusi ja kogukondade kaasamist.

Elukestva õppe puhul on seos kultuuriga kahetine - kultuur aitab pakkuda kvaliteetset ja mitmekülgset haridust, samal ajal aitab haridussüsteem hoida ja väärtustada kultuuripärandit. Strateegia kohaselt "Võru ja seto keele edasiandmise elava ja igapäevaselt kasutatava keelena peab tagama haridusvaldkond (keelepesad ning koolitunnid võru ja seto keeles) üksteist toetavas tihedas koostöös kodude, kogukonna ja omavalitsustega." Tegevussuundadena on välja toodud muuhulgas:

- Paikkonna eripära ja omanäolisust arvestav üldkeskharidus;
- Huvihariduse ja noorsootöö rolli suurendamine formaalhariduses;
- Kodukandi kultuuri väärtustamise toetamine, võru ja seto keele järgmistele põlvkondadele elava ja igapäevaselt kasutatava keelena edasiandmine;
- Ettevõtlikkuse arendamise toetamine;
- Põhiväärtuste arendamise toetamine.

Kestliku kogukonna teema puudutab paljusid kodanikualgatusi, mittetulundusühendusi ja küla- ning kultuuriliikumise eestvedajaid, samuti järelkasvu toetamist. Tegevussuundadena on välja toodud muuhulgas:

- Kogukonna pärandi edasikandmine moodsate vahenditega;
- Kogukondade tunnustamine, edulugude esiletõstmine;
- Kultuuripärandi hoidmine;
- Kogukondlike koostöövõrgustike arendamine ja rakendamine, positiivse kogukonna kuvandi loomine;
- Seltsitegevuse toetamine suurema ühtsustunde ja heade omavaheliste suhete loomiseks.
- MTÜde majandusliku elujõulisuse, jätkusuutlikkuse soodustamine;
- Noortele kättesaadav huviharidus, võimalused ja vahendid huvitegevuseks;
- Noorte arvamuse kuulamine ja arvestamine. Noorte märkamise ja tekkivate huvigruppide võimestamine.

Majanduse juures räägitakse mitmekesisest ning uuenduslikke lahendusi välja töötavast ettevõtlusest maakonnas. Kuigi strateegia ei nimeta loomeettevõtjaid, siis kultuuri- ja loomemajanduse valdkonnas tegutsejad panustavad strateegias toodud eesmärkide saavutamisse. Kultuurivaldkonnal on oluline seos nii turismivaldkonnaga, aga ka rahvusliku toidu ettevõtjatega. Tegevussuundades on nimetatud muuhulgas:

- Ettevõtted rakendavad aktiivselt innovaatilisi lahendusi ning kaasaegset ja säästlikku tehnoloogiat;
- Võru maakonnas on loodud võimalused paindlikuks tööeluks (ühiskontorid, kaugtöökeskused) ja pakutakse teisi kaugtööd soodustavaid teenusesid;
- Meie maakonna ettevõtted toetavad vabaühendusi elanikkonnale sportimis- ja liikumisharrastusevõimaluste pakkumisel;
- Meie maakond on aastaringne turismisihtkoht;
- Meie maakonnas toodetud toit on tuntud ja hinnatud.

Kultuuri ja eripära valdkonna visioon: **Võru maakonnas on mitu silmapaistvat ja omanäolist kultuuriruumi ning rohkelt võimalusi kultuurist osa saamiseks. Meie inimestel on tugev pärimuskultuurile tuginev paigatunnetus.**

Valdkonna eesmärgid:

- Erinevate kultuuriruumide ning traditsioonide hoidmine ja arendamine.
- Arvestamine erinevate vanusegruppidega (eelkõige noored ja vanemaealised).
- Piirkondade elujõulisuse tagamine ning sädeinimeste ja kogukonna eestvedajate hoidmine ja motiveerimine.
- Kultuur ja maakonna eripära (sh loodus, kultuuriruumid, kohalik toit, loomemajandus, religioon, kaitsevägi) on tõhusalt rakendatud maakonna mainekujunduses ja turismi arendamisel.
- Kultuurilise mitmekesisuse tagamine erinevate kultuurivaldkondade toetamise kaudu.
- Väliskoostöö ja rahvusvahelise suhtluse arendamine.

Valdkonna tegevussuunad:

- Oma inimeste harimine, eripära ja omakultuuri selgitamine.
- Pärimuskultuuri ja teiste kultuuriliikide edendamine. Pärandkultuuri sidumine tänapäevaga.
- Noorte kaasamine ja võimaluste loomine, et noored saaksid ise kultuuri teha ja korraldada.
- Elukogenud põlvkonna kaasamine kogukondlikesse tegevustesse, et nad tunneksid, et kogukondneid väärtustab, ja aitaksid edasi kanda piirkonna kombeid ja keeli.
- Piirkondade elujõulisuse tagamine ning sädeinimeste ja kogukonna eestvedajate hoidmine ja motiveerimine.
- Omakultuuri ja eripära edasikandmine (kodu, lasteaed, kool).

- Piirkonna märkide võimestamine ja arendamine (suitsusann, seto leelo, Uma Mekk, Seto Küük, Uma Pido, Seto Kuningriik jne).
- Piirkondliku ja kohaliku eripära esiletoomine avalikus ruumis.
- Piirkonna tähtsündmuste ja eripäral tuginevate kultuuri- ja spordiürituste korraldamine ja nende lõimimine.
- Matkaradade võrgustiku arendamine.
- Ühise infoplatvormi arendamine või olemasolevate platvormide aktiivsem kasutamine (sünnimused, teenused jms).
- Rahvusvahelistes ja piiriülestes programmides ja projektides osalemine.

Taristu ja looduskeskkonna puhul rõhutatakse inimeste erinevaid vajadusi arvestava ning ühiskonna sidusust ja turvatunnet kasvatava avaliku ruumi olulisust. Kultuuriga seostuvad ennekõike järgmised tegevussuunad:

Keskkonna hoidmine (sh looduslike maastike, ristipuude ja muude looduslike pühapaikade hoidmine) ja energiasääst. Kiire interneti ja paindliku töö võimaluste arendamine. Avaliku ruumi arendamine. Maakonnaülese ja rahvusvahelise koostöö arendamine. Ühenduste parendamine (teed, kergliiklusteed, ühistransport, raudteetransport).

Maine valdkonnas toob strateegia välja, et "Võru maakonna maine tugineb piirkonna väärtustele, tuntud isikutele, eripärale, aja- ja kultuuriloole ning traditsioonilistele kultuuri- ja spordiüritustele ning siin elavate inimeste oskusele seda kajastada." Valdkonna visiooniks on:

Meie maakond on tuntud kui tugevaid emotsioone pakkuv vaheldusrikka looduse ja mitme omanäolise kultuuriruumiga maa. Siin elavad tegusad ja külalislahked inimesed, kellel on tugev paigatunnetus ning kes räägivad oma kodukohast uhkusega.

V5. Kultuur ja eripära

VV5. Visioon:	Võru maakonnas on mitu silmapaistvat ja omanäolist kultuuriruumi ning rohkelt võimalusi kultuurist osasaamiseks. Meie inimestel on tugev pärimuskultuurile toetuv paigatunnetus					
VE5. Eesmärgid:	VE5.1. Erinevate kultuuriruumide ning traditsioonide hoidmine ja arendamine.	VE5.2. Arvestamine erinevate vanusegruppidega (eelkõige noored ja vanemaealised).	VE5.3. Piirkondade elujõulisuse tagamine ning sädeinimeste/ kogukonna eestvedajate hoidmine ja motiveerimine.	VE5.4. Sihipärane turismiarendamine (sh loodus, kultuuriruumid, kohalik toit, loomemajandus, religioon, kaitsevägi).	VE5.5. Kultuurilise mitmekesisuse tagamine erinevate kultuurivaldkondade toetamise kaudu.	VE5.6. Väliskoostöö ja rahvusvahelise suhtluse arendamine.

Strateegia tegevuskavas on mitmeid otseselt ja kaudselt kultuuri ja loomemajandust puudutavaid tegevusi. Käesolevas raportis on lisatud tegevustele värvikood - **rasvases kirjas rohelisega** on kõige prioriteetsemad ja ajakriitilisemad tegevused (I kategooria), tavalises kirjas rohelisega otseselt raportis toodu eesmärkide ja ettepanekutega seotud tegevused (II kategooria), **tavalises kirjas punasega** ülejäänud tegevused (III kategooria).

1.1.2.15. Teadlikkuse suurendamine aktiivse eluviisi ja tervisliku toitumise võimaluste kohta.

1.1.2.19. Võimaluste loomine võistlusalade ja mittevõistluslike treeningrühmade tegevuseks, treeningutel osalemine peab olema kättesaadav ja atraktiivne.

1.1.2.22. Põlvkondade siduse suurendamine ja koostöö edendamine erinevate eagruppide vahel (haridus, hoolekanne, noorsootöö, seeniortöö jne).

1.2.1.1. Avaliku ruumi ja hoonete ligipääsetavuse parandamine. Uute ehitiste kavandamisel peame silmas nende ligipääsetavuse tagamist erinevatele ühiskonnagruppidele.

1.2.1.2. Avalike ürituste korraldamisel kõigi eagruppide ligipääsetavuse ja erivajadusega inimeste vajaduste ja võimalustega (WC-d, liikumisteed jne) arvestamine.

1.3.1.3. Jagamismajanduse arengu toetamine ja kogukondadele tingimuste loomine sotsiaalse ettevõtluse arendamiseks, sh avalikule sektorile partnerluse arendamiseks hoolekandeteenuste korraldamisel.

1.3.1.7. (Külaraamatukogude baasil) kogukonnakeskuste arendamine info-, teenus-, nõustamiskeskusteks, mis on osa abi korraldamise süsteemist ja toetavad võimalikult kodu lähedal inimeste aktiviseerimist.

1.3.4.7. Vunki mano! loometalgute jt innovatsiooni soodustavate ürituste korraldamine.

1.3.4.8. Innovatsiooni panustajate tunnustamine.

2.2.1.1. Lasteaedade ja koolide omanäolisuse väljatöötamise ja arendamise toetamine, sh võru ja seto keele ja kultuuri kasutamise ning õpetamise toetamine.

2.2.1.3. Õppimisvõimaluste mitmekesistamise eesmärgil koostöövõimaluste leidmisele kaasa aitamine, et kasutada ja arendada maakonnas olevaid kultuuriasutusi, turismiobjekte, ettevõtteid, ühendusi, muuseumi jne.

2.2.5.1. Võru ja seto kultuuri ja keele õpetamise jätkamine ja edasiarendamine (keelepesad, lõimingtunnid, valikainekursused, ühisüritused).

2.2.5.2. Võru ja seto keele ning kultuuri õpetajate pädevuste ja koostöö toetamine ühisürituste ning metoodilise pagasi täiendamise kaudu. Võru ja seto keele ja kultuuri õpetamise propageerimine ja julgustamine.

2.2.6.1. Ettevõtlikkuse arendamise ja soodustamise toetamine (sh Ettevõtliku Kooli standardi põhimõtete propageerimine).

2.2.6.4. Noorte ettevõtlikkust arendavad ning toetavad tegevused haridusasutustes.

2.2.7.1. Tervislikke eluviise arendavate tegevuste toetamine ja oluliselt suurem väärtustamine.

2.3.2.2. Haridusasutuste üleste koolituste korraldamine (tippspetsialistide (sh välismaa omade) koolituste toomine maakonda), sh võru ja seto ja kultuuriteemalised koolitused õpetajatele.

3.1.1.1. Keelepesad ja õpetajate ettevalmistus võro ja seto keele õpetamiseks. Võro- või setokeelsete viiepäevaste lasteaiarühmade avamine KOVide toel.

3.1.1.2. Täiskasvanute keeleõpe/pesad/klubid/kõrtsid, keelekampaaniate läbiviimine ("Tan või pruuki võro kiilt", "Kõnõlõ mukka võro kiilt", "Kõnõlõ mukka seto kiilt" vms).

3.1.1.3. Erinevate põlvkondade kokkuviiimine (näit. noored õpetavad eakatele digivahendite kasutamist, eakad noortele kudumist, eakad räägivad nii õppimise kui õpetamise olukorras võro või seto keeles jms)

3.1.1.4. Võro- ja setokeelse info ja sümbolika kasutamine nii paberandjal kui ka digimaailmas. Võro- ja setokeelsed tootenimetused (nt "Tsilik"), reklaamlused, tunnuslused (nt "Seo rønna seen lüü võro süä") jne.

3.1.2.1 Kodanikualgatuste, inimeste ja toetajate tunnustamine (sh kodud, külad jne).

3.2.1.1. Kultuuripärandi objektide, sh võru ja seto keele väärtustamine, hoidmine, presenteerimine.

3.2.1.2. Kultuuripärandi esitlemine avalikus ruumis (skulptuurid, maalingud, installatsioonid jne), sh võro- ja setokeelsed sildid, viidad jne.

3.2.2.1. Kaubamärkide (Uma Mekk, Seto Küük jms) kasutuselevõtu propageerimine ja märkide võimestamine.

3.3.2.5. Sotsiaalse ettevõtluse edendamine.

3.3.3.1. Hea potentsiaaliga algatuste ja eestvedajate võimestamine (nt kodanikupalk eestvedajatele/aktivistidele).

3.4.1.2. Huvialadega tegelemise võimalused kodudele lähemale.

3.4.2.2. Noorte kaasamine kohalikkude ja maakondlikusse arendustegevusse.

4.1.4.3. Valdcondlike klastrite ja võrgustike tekkimise ja tegevuse toetamine.

4.2.2.3. Töötatakse välja toetusmehhanismid ettevõtetele kaasaegse ja säästliku tehnoloogia kasutuselevõtmise ning toote- ja teenuse innovatsiooni soodustamiseks.

4.2.3.1. Noorte ettevõtlikkuse toetuse välja töötamine ja rakendamine.

4.3.1.1. Era- ja avaliku sektori koostöös kaasaegse keskkonnaga ning läbimõeldud tugiteenustega kaugtöökeskuste väljaarendamine kogu maakonnas. Avaliku sektori eestvedamisel loodavate keskuste paiknemine ja teenused arvestavad maakonna tervikpilti.

4.4.1.1. Võro- ja seto kultuuri tunnusgraafika ja märgised on tehtud ettevõtetele kättesaadavaks, atraktiivseteks ning nende kasutamine lihtsaks. Tunnusgraafikat haldavad organisatsioonid kaasavad järjepidevalt uusi kasutajaid. Toodete ja teenuste turundamisel kasutatakse võro ja seto keelt.

4.5.2.1. Maakonna ettevõtted toetavad vabaühendusi elanikkonnale sportimis- ja liikumisharrastusvõimaluste pakkumisel.

4.5.3.1. Turundustegevuste ja -kampaaniate läbiviimine piirkonna tuntuse ning külastatavuse tõstmiseks.

4.5.3.2. Erasektori toetamine uute ning olemasolevate turismitoodete ja -teenuste arendamisel.

4.7.6. Loomemajanduskeskuse projekteerimine ja ehitamine Võru linna.

4.7.11. Pokumaa teemapargi edasiarendamine.

4.7.14. Vana-Antsla mõisa väljaarendamine kaunite kunstide keskusena.

4.7.15. Rogosi mõisakompleksi renoveerimine ja arendamine.

4.7.17. Suure Munamäe kui rahvusvahelise tähtsusega turismiattraksiooni arendamine.

4.7.21. Paganamaa teemapargi loomine.

4.7.24. Võru linna keskväljaku arendamine.

4.7.26. Turismitaristu arendamine (viidad, infosildid, müügiletid jne).

4.7.32. Vastseliina Piiskopilinnuse elamuskeskuse, rahvusvahelise tähtsusega turismiattraksiooni ja palverännu sihtkoha arendamine.

5.1.1.1. Võro- ja setokeelsete ning nende keelte kasutamist toetavate ja õpetavate trükiste koostamine ning koolituste ja infopäevade korraldamine.

5.1.1.2. Läbi väärtuspõhise kasvatuse kasvatada lasteaedades ja koolides usku Võromaa ja Setomaa väärtustesse, lastega suhtlemisel kasutatakse võru ja seto keelt.

5.1.1.3. Piirkonda ja eripära tutvustavad teemapäevad ja sündmused (suitsusauna nädal, UMA MEKK kohvikute ja restoranide nädal, kostipäev, Võru maakonna erinevad spordiüritused jne).

5.1.1.4. Piirkonna mainekujunduses lugudele ja legendidele põhinevate algatuste toetamine (nt Võru linn, mis räägib lugusid giidituurid Võru linnas jne)

5.1.2.1. Pärimuskultuuri elujõu hoidmine sündmuste kaudu, sh võru ja seto keele ja muude kultuurielementide kasutamine neil sündmustel.

5.1.2.2. Piirkonna eripära ja pärandkultuuri, sh võru ja seto keele sidumine ettevõtlusõppega (õpilasfirmad).

5.1.2.3. Pärandkultuuri õppepäevad (kombestik, tavad, elustiil jne), võimalikult palju võru ja seto keeles.

5.1.2.4. Võru ja seto keele ehk piirkondlike põliskeelte ja kultuuri suurem nähtavus rahvusringhäälingu ja teistes meediakanalites.

5.1.2.5. Võru Linnateatri tegevuse taastamine, sh võru ja setokeelsete etenduste esitamine.

5.2.1.1. Noorte isetegemiste ja algatuste toetamine.

5.2.1.2. Noorte kaasamine sündmuste korraldamisse (Uma Pido, Seto Folk, Võru Pärimustantsu Festival, Seto Kuningriigi Latsipäiv, Seto Kuningriigi päev, Võru Lastefestival, Võru maakonna laulu- ja tantsupidu, spordisündmustel jne) ja koolitusse (nt IT alaste oskuste õpetamine eakatele).

5.2.2.1. Elukogenud põlvkonna suurem kaasamine kogukondlikesse tegevustesse. Sündmuste korraldamisse kaasata nii noored kui vanad.

5.3.1.1. Võtmeinimeste motiveerimine ja tunnustamine.

5.3.1.2. Loomeinimeste ja projektikirjutajate kokkuviiimine.

5.3.1.3. Olemasolevate hoonete suurem multifunktsionaalne (sh hoonete ja ruumide ristkasutust) kasutamine.

5.3.2.1. Omakultuuri ja eripära tutvustamine erisündmustel (nt Võru keele nädal, Seto keele nädal), aga ka pidevalt ja aastaringi (nt võru- ja setokeelsete laulude laulmine lasteaedades, koolides ja lauluringides, võru- ja setokeelsete raamatute ettelugemise või tutvustamise päevad raamatukogudes, Võru maakonna suuremad spordiüritused, nt Võromaa pikamaajooksude sari jne).

5.3.2.2. Võru ja seto keele õpe ning igapäevane kasutamine.

5.3.2.3. Vana-Võromaa eelkooliealiste laste võru keele ja kultuuri õpe, Setomaa eelkooliealiste laste seto keele ja kultuuri õpe, võru- ja setokeelsete viiepäevaste lasteaiarühmade avamine, keelekursused noortele lasteaiasõpetajatele.

5.3.3.1. Vana-Võromaa suitsusaunapärandi hoidmine ja arendamine.

5.3.3.2. Seto leelo traditsiooni hoidmine.

5.3.3.3. Seto Kuningriigi päeva korraldamine.

5.3.3.4. Uma Mekki koostööõrgustiku ja tootesarja arendamine.

5.3.3.5. Seto Külavüü, Seto Küük, tegevuste arendamine.

5.3.3.6. Uma Pido korraldamine.

5.3.3.7. Piirkonnale ainuomaste kultuurisündmuste tunnusmärkide võimestamine (Seto Kuningriik jt Setomaa tähtsündmused; Võru Lastefestival, Võru Pärimustantsu festival; Hauka Laad, Vastseliina Laad jne).

5.3.3.8. Piirkonnale ainuomaste spordisündmuste ja spordiobjektide tunnusmärkide võimestamine, nt Haanja Spordi- ja Puhkekeskus, Kubija Terviserajad, Kütioru keskus; Võhandu Maraton ja veematkarajad, Võromaa Pikamaajooksude sari, Võromaa Suusasari, Haanja 100, erinevate spordialade sarjad jne)

5.3.3.9. Võrokeelse ja setokeelse meedia arendamine.

5.3.3.10. Vana-Võromaa ja Setomaa käsitöö ja tootearendus- ja turundusõrgustiku arendamine.

5.3.3.11. Võru linna kui lastesõbraliku linna kuvandi tugevdamine.

5.3.3.12. Maakonna laulu- ja tantsupeo traditsioonide hoidmine.

5.3.3.13. Tartu 2024 Euroopa kultuuripealinna projektides osalemine, sh võru ja seto keele ja kultuuri kasutamine ja propageerimine kultuuripealinna programmis eri sündmustel.

Maakonna suuremate spordisündmuste kaasamine

5.3.4.1. Võru ja seto keele ja kohalike kunstnike loominguga ajaloo- ja kultuuripärandi avalikku ruumi viimine.

5.4.1.1. Piirkonna tähtsündmuste ja eripäral tuginevate kultuuri- ja spordisündmuste korraldamine.

5.4.1.2. Kreutzwaldi pärandi igakülgne tutvustamine (sh aastaringised üritused, sh Kreutzwaldi päevade korraldamine talvehooajal, Kreutzwaldi mälestusmedali ja stipendiumi parem turundamine jne).

5.4.1.3. Traditsiooniliste laatade korraldamine (Lindora Laad, Vastseliina Maarahva Laad, Hauka Laad, Lüübnitsa Sibula - ja Kalalaad jt).

5.4.2.1. Matkaradade, terviseradade ja kergliiklusteede võrgustiku arendamine.

5.4.2.2. Pirita klooster - Vastseliina Piiskoplinnus palverännutee arendamine

5.4.2.3. Olemasolevate matkaradade, terviseradade ja kergliiklusteede korrastamine ja hooldamine.

5.4.2.4. Veematkaradade- ja matkarajade rajamine ning arendamine maakonnas (Tamula- ja Vagula järv, Võhandu ja Piusa jõgi). Veeaktraksioonide arendus. Ümber Tamula järve matkaraja arendus.

5.4.3.1. Ürituste info kättesaadavuse parandamine. Ühise infoplatvormi arendamine või olemasolevate platvormide aktiivsem kasutamine (sündmused, teenused jms.).

5.5.1. KYLAS platvormi arendus ja elluviimine.

5.5.2. Erinevate kultuurivaldkondade toetamine.

5.5.3. Setomaa ja Vana-Võromaa kultuuriprogrammi rakendamine.

5.5.4. Maakondliku kultuurikorralduse kontseptsiooni väljatöötamine.

5.5.5. LOOV VÕRU MAAKOND tegevuskava väljatöötamine ja rakendamine.

5.5.6. Lõuna-Eesti ülese kultuurialase koostöö arendamine.

5.5.7. Erivajadustega inimestele kultuurile ja spordisündmustele ligipääsetavuse tagamine.

5.6.1. Piiriülestes programmides ja projektides osalemine.

5.6.2. Väliskoostöö arendamine.

5.7. Kultuuri ja eripära valdkonna investeeringud (maakondliku mõjuga projektid, täpne nimekirj strateegia lisas).

5.8. Kultuuri ja eripära valdkonna investeeringud (kohaliku mõjuga projektid, täpne nimekirj strateegia lisas).

7.4.1. Kõneisikute ja organisatsioonide koolitamine.

7.5.2. Maakonna mainet kujundavate ürituste toetamine.

7.5.3. Võru maakonna ettevõtluskeskkonna turundamine investoritele.

7.5.6. Võru maakonna ettevalmistus Euroopa Kultuuripealinn Tartu 2024 toimumiseks.

Kultuuri arengukava 2021-2030

Riiklik kultuuri arengukava aastateks 2021-2030 võeti vastu Vabariigi Valitsuses 18. novembril 2021.

Riikliku arengukavana ei sea dokument kohalikele omavalitsustele täiendavaid kohustusi, küll aga eeldab, et kultuuripoliitika eesmärkide saavutamiseks tehakse tihedat koostööd nii riigi, kohaliku omavalitsuse kui ka kolmanda sektori ja ettevõtlusvaldkonna vahel.

Kultuur 2030 üldeesmärk: **Eesti kultuur on elujõuline, arenev ja maailmale avatud ning kultuuris osalemine on loomulik osa iga inimese elus.**

Seda toetavad kolm alaeesmärki:

1. Eesti kultuurielu on tugev ja toimiv

Eesti kultuurielu on mitmekülgne, kõrgetasemeline ja rahvusvaheline, tagatud on professionaalide ja kultuuri hindava publiku järelkasv ning loodud on soodsad tingimused nii loometegevuseks kui ka kultuuris osalemiseks kõikidele inimestele üle Eesti ning välismaal elavatele rahvuskaaslastele.

2. Eesti kultuurimälu on hoitud ja hinnatud

Eesti rikkalik vaimne ja aineiline kultuuripärand on hästi hoitud, uuritud ja teadvustatud, kultuuri- pärand on elavas kasutuses ja inimestele oluline, tagatud on kultuuripärandi pikaajaline füüsiline ja digitaalne säilimine ning kättesaadavus. Eesti kultuurilugu on väärtustatud ja teaduslikult uuritud, avaldatakse ja uuritakse Eesti kultuuri seisukohast olulisi tüvitekste.

3. Kultuuri ja loovuse roll ühiskonna arengus on väärtustatud

Kultuur ja loovus on tihedalt lõimitud eri valdkondadega, toetades ühiskonna terviklikku ja kestlikku arengut ning aidates kaasa Eesti konkurentsivõimele, sotsiaalse ja majandusliku heaolu kasvule ning rahvusvahelisele kuvandile.

Viide strateegiale: <https://kul.ee/kultuur2030>

Peamised trendid, millega kultuuripoliitika elluviimisel tuleb arvestada:

- Arengukava fookuses on kultuurivaldkonna **vastupidavus** erinevate üleilmsete kriiside kontekstis.
- Eestil tuleb kohaneda märkimisväärsete **rahvastikum muutustega**. Kultuurivaldkonnas on üha aktuaalsemaks teemaks järelkasvu tagamine, ennekõike väljaspool suuremaid keskusi.
- Maailmas on tekkimas uued **rändemustrid ja -suunad**. Paljudes eluvaldkondades toimub inglise keele pealetung ning eesti keele osatähtsuse vähenemine, mõjutades sellega nii Eesti keele- kui ka kultuuriruumi.
- Jätkuv **ääremaastumine ja linnastumine** toob fookusesse kultuuri regionaalse kättesaadavuse, sõltumata inimese elukohast.
- Tehnoloogia arengul on fundamentaalne mõju kultuurivaldkonna toimimisele kogu väärtusahelas, loomisest kuni osasaamiseni. Kuigi kultuuris osalemine põhineb suures osas vahetel kontaktil, pakub **digipöörde** mitmeid uusi võimalusi nii kultuuritegijatele kui ka tarbijatele.
- Digipöördega koos on kiires muutumises traditsioonilised **töösuhted**. Kultuuri- ja loomesektoris on väga suur hulk nn tulevikutöökohti
- Ühiskondlikud lõhed ja sotsiaalmeedia rolli suurenemine on viinud **avaliku aruteluruumi polariseerumise** ning populismi esiletõusuni.
- Kultuuripoliitika kujundamisel on üha olulisemaks muutunud arvestamine **rohepöörde** eesmärkidega. Järjest enam hakatakse töö- ja elukoha valikul väärtustama kvaliteetset ja keskkonnasõbralikku elukeskkonda, sh kultuuriruumi.

Riiklik kultuuri arengukava esitab peamised tegevussuunad kolme strateegilise eesmärgi lõikes, lisaks on arengukava lisan olevates teemalehtedes tood peamised prioriteedid kõikides kultuuri alavaldkondades. Alljärgnevalt on välja toodud kõige enam regionaalse tasandi kultuurikorraldust mõjutavad punktid (tumedaga toodud otseselt kohalikke omavalitsusi puudutavad osad, sõnastusi lühendatud):

- 1.2. Parandame kultuuritöötajate töö- ja palgatingimusi. Kultuurivaldkonnas tegutsevas riigi hallatavas asutuses, riigi asutatud sihtasutuses ning avalik-õiguslikus asutuses on eesmärgiks tagada kvaliteetsed ja konkurentsivõimelised töötingimused võrreldes üldise tööjõuturuga, sh tagada vastavad eelarvelised vahendid palgatingimuste konkurentsivõime hoidmiseks Eesti keskmise palga suhtes.
- 1.3. Eesti keele, kultuuri ja väärtusruumi kestmiseks ja arendamiseks peavad kultuurisektori töötasud olema konkurentsivõimelised sõltumata tööandja omandivormist. **Arutame koostöös kohalike omavalitsuste võimalusi, et võimaldada ka kohalike omavalitsuste kultuuritöötajatele palgakasvu samas ulatuses riigi kultuuritöötajatega.**
- 1.4. Toetame kultuurivaldkonna vabakutseliste toimetulekut ja arendame paindlikku sotsiaalsete tagatiste süsteemi. Kohandame seadusandlust vastavalt muutuvatele tööturu vajadustele ja töövormide paindlikumaks muutumisele, et tagada kõikidele kultuurisektoris töötavatele inimestele sotsiaalsed garantiid (sh ravikindlustus ja pension) sõltumata nende sissetulekute regulaarsusest ja lepinguvormist.
- 1.8. Võtame eesmärgiks laste- ja noortekultuuri tervikliku arendamise, tagamaks igale lapsele ja noorele juurdepääs mitmekülgsele ja kvaliteetsele kultuurile nii tegija kui osasaajana sõltumata elukohast, erivajadustest, keeleoskusest, majanduslikest võimalustest või muudest tingimustest. Kultuuri- ja mäluasutuste haridusprogrammid on tihedalt lõimitud üldharidusse.
- 1.10. Tagame ligipääsu kultuurile kogu inimese elukaare ulatuses. **Igal Eesti elanikul peab olema võimalus osaleda endale sobivates kultuuritegevustes ja loomealadel nii huvilise kui ka loojana. Ligipääs kultuurile peab olema tagatud sõltumata erivajadustest, elukohast, vanusest, soost, rahvusest, keeleoskusest, huvidest, võimekusest ja muudest tingimustest, et parandada inimeste elukvaliteeti ning toimetulekut.** Töötame välja kasutajakeskseid ja inimsõbralikke lahendusi läbi terve elukaare (lapsed ja noored, eakad, puuetega inimesed, lapsevanemad, ajutise tegevuspiiranguga inimesed jt). Tõstame kultuuriasutuste ja -korraldajate teadlikkust kaasava disaini põhimõtete rakendamisel ligipääsetavuse suurendamisel ning arvestame kultuuriteenuste pakkumisel erivajadustega inimeste heaoluga kogu kasutajateekonna ulatuses, sh abivahendite võimaldamisel, rehabilitatsiooni- ja tugiteenused ning infoteenuste pakkumisel.
- 1.11. **Arendame regionaalset kultuurikorraldust ja laiendame kultuuri kättesaadavust. Kultuuriruumi kättesaadavus tuleb tagada sõltumata inimeste elukohast, sest võimalus osaleda kultuurielus suurendab elukvaliteeti, muudab elukeskkonna väärtuslikumaks ning toetab kogukondlikku tegevust. Koostöös kohalike omavalitsustega toetame kultuuris osalemise võimaluste mitmekesisust ja kvaliteeti.** Kultuuri kättesaadavuse laiendamiseks panustame kultuurivaldkonna digimisse ning ligipääsetavust parandavatesse tehnoloogiatesse ja üldkasutatavatesse e-lahendustesse. **Jälgime kultuurivaldkonna arengukavas püstitatud mõõdikuid ka regionaalselt, et omada ülevaadet piirkondlikest erisustest tulemuste saavutamisel.**
- 1.15. **Lähtume kultuurivaldkonna rahastamisel ennekõike tegevuse sisulisest kvaliteedist, mitte omandivormist.** Kultuurivaldkonna rahastamise alused peavad olema läbipaistvad ja selged. Peame oluliseks Euroopa Liidu vahendite kasutamist kultuuri arendamisel ning aitame igakülgset kaasa Eesti kultuuriorganisatsioonide võimekusele rahvusvahelistes koostööprojektides osalemiseks, sh omafinantseeringu osalisele katmisele ja projektide ettevalmistamisele.
- 2.5. Tõstame vaimse kultuuripärandi alast teadlikkust ning kultuuripärandi, sh looduslike pühapaikade, hoidmist elavas kasutuses. Toetame vaimse kultuuripärandi uurimist, hoidmist ja kasutusvõimaluste laiendamist. Nõustame kogukondi Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse sissekannete tegemisel.
- 2.6. Toetame terviklikult UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja kantud laulu- ja tantsupeo protsessi. Jätkame ja laiendame liikumise järjepidevuse hoidmiseks kooride, rahvatantsurühmade, orkestrite ja rahvamuusika kollektiivide juhtide palgatoetust. Arendame laulu- ja tantsupidude läbiviimiseks vajalikku taristut.
- 2.7. **Aitame kaasa elujõuliste ja mitmekülgsete kultuuriruumide arengule ning toetame kultuuriruumide eestvedajaid, organisatsioone ja kultuuriprojekte. Koostöös kohalike kogukondadega aitame siduda kohaliku eripära ja kultuuripärandit senisest enam piirkondade turundamise ja turismiarendusega.** Väärtustame maa- ja rannarahva ajalooliste tegevusaladega seotud kultuuripärimusi, väärtusi, traditsioone, elulaade, taluarhitektuuri, toidukultuuri jms nii Eesti kui rahvusvahelise kultuurilise mitmekesisuse elava osana, mis vajab Eestis teadvustamist ning edasiloomist.
- 3.8. **Edendame säästvat kultuuriturismi ja hindame kultuurisündmuste sotsiaalseid, majanduslikke, keskkonnaalaseid jt mõjusid.** Pöörame erilist tähelepanu Eesti tugevuste jagamisele maailmaga, toetudes Eesti saavutustele digi-, kultuuri-, spordi- ja teistes valdkondades, tagades samal ajal Eesti külaliste positiivse kogemuse ja turismi tasakaalustatud mõju kohalikule kultuurile ja keskkonnale.

Arhitektuuri teemaleht:

Ruumipoliitika ja valdkondlikud ruumiotsused on sidusad ja tasakaalustatud. Kvaliteetse ruumilahenduse eelduseks on hea ja läbimõeldud ruumiotsus ehk ruumi arengut mõjutav valitsemistasandi otsus. **Lisaks riiklikule tasandile mängivad olulist rolli omavalitsused, mistõttu toetatakse ruumikompetentside arendamist kohalikul tasandil ja ruumiloome spetsialistide üleriigilist koostööd.** Ruumiotsuste langetamisel ja elluviimisel jälgitakse nende ajakohasust ja ruumilahenduste kohandatavust pikas perspektiivis, kuna otsuste mõju elukeskkonna arengule on ajaliselt pikk.

Filmi ja kinolevi teemaleht:

Eesti on hinnatud sihtkoht rahvusvaheliste filmiprojektide elluviimisel. Teiste riikidega edukaks konkureerimiseks suurendab riik tagasimaksesüsteemi mahtu ja lihtsustab toetusmeetme elluviimist, **soodustab piirkondlike filmifondide loomist ja mahtude kasvu ning oskusteabe arendamist, vahendab suhtlust filmitegijate ja kohalike omavalitsuste vahel filmivõteteks vajalike tingimuste täitmiseks,** tugevdab tehnilist ja logistilist võimekust filmiprojektide teenindamiseks ning turundab Eestit rahvusvaheliselt.

Helikunsti teemaleht:

Eestis on elujõuline ja arenev helikunst ning mitmekülgne muusikaelu. **Riik väärtustab muusikakultuuri kogu selle rikkuses, toetades loovisikute ja kollektiivide, muusikavaldkonna etendusasutuste, riiklike ja kohalike omavalitsuste asutuste, eraõiguslike organisatsioonide, kontserdikorraldajate, festivalide, kontserdipaikade ning esindus- ja arendusorganisatsioonide tegevust ning arengut.**

Muinsuskaitse teemaleht:

Muinsuskaitse tulemuslikkuse tagab riigi, kohalike omavalitsuste, kolmanda sektori organisatsioonide ja eraomanike ühine panus ja koostöö. Riik tunnustab kogukondade, eraomanike ja kolmanda sektori organisatsioonide olulist rolli pärandihoiul, arendamisel ja säilitamisel ning toetab kodanikuühenduste algatusi. Riik teeb igakülgset koostööd mälestiste omanike, valdkonnas tegutsevate organisatsioonide ja ettevõtete ning teiste osapooltega kultuuripärandi rolli suuremaks tunnustamiseks ühiskonnas. **Väga oluliseks peetakse koostööd kohalike omavalitsustega teadlikkuse tõstmiseks, omavalitsustes töötavate spetsialistide võimekuste arendamiseks ning kultuurimälestiste kaitse tõhustamiseks,** aga ka teiste riigiasutuste ja teiste riikidega, et tagada liigutatava pärandi parem kaitse, sealhulgas otsida lahendusi kultuuripärandi illegaalse kaubanduse tõkestamiseks.

Raamatukogude teemaleht:

Raamatukogunduse valdkonna riiklik juhtimine on hästi koordineeritud, et muuta valdkonna kuvand tänapäevaseks. **On oluline, et ülesanded nii Kultuuriministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi kui ka ülikoolide ja kohalike omavalitsuste vahel oleksid selgelt jagatud, et vähendada valdkondliku juhtimise killustatust ning tihendada eri osapoolte koostööd.** Raamatukoguteenuseid arendatakse kasutajakeskse teenusedisaini põhimõtetest lähtuvalt, eesmärgiga tagada teenuste paindlikkus ja ühtlane kvaliteet. Soodustatakse raamatukogude koostööd, et väheneks dubleerimine tegevustes, kus võimalik käivitada keskselt arendatud üleriigilisi teenuseid ja kasutada olemasolevaid ressursse senisest innovaatilisemalt ja tõhusamalt spetsialiseerumiseks või ühistegevuseks.

Rahvakultuuri teemaleht:

Tagatud on laulu- ja tantsupeo traditsiooni kestmine ja areng. Riik toetab UNESCO inimkonna vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja kantud laulu- ja tantsupeo protsessi. Liikumise järjepidevuse hoidmiseks jätkatakse ja laiendatakse kooride, rahvatantsurühmade, orkestrite ja rahvamuusika kollektiivide tegevustoetuste süsteemi ning juhtide palgatoetuse ja töölepingutega kaasnevate sotsiaalsete garantiide süsteemi. **Tõhustatakse sisulist koostööd kohalike omavalitsustega üleriigiliste laulu- ja tantsupidude ettevalmistamisel ja läbiviimisel.** Laiendatakse koostööd haridus-, teadus- ning mäluasutustega laulu- ja tantsupeo liikumise uurimisel ja talletamisel. Koostöös kohalike omavalitsustega investeerib riik laulu- ja tantsupidude läbiviimiseks vajalikku taristusse.

Rahvakultuuri valdkonna jätkusuutlikkust toetav regionaalne kultuurikorraldus lähtub riigi ja kohalike omavalitsuste kokkulepitud põhimõtetest. Haldusreformi järgselt on olulised ajakohastatud kokkulepped riigi ja omavalitsuse rollide jaotuses ning täpsustatud kohalike omavalitsuste, maakondlike omavalitsusliitude ja arenduskeskuste ülesanded rahvakultuuri korraldamisel ja edendamisel.

Eriilmelistes kultuuriruumides on tugevate kogukondade toel säilinud piirkondlikud eripärad, neile omased kombed ja elulaad. **Kultuuriruumide järjepidevuse tagamiseks on oluline toetada kogukondi, kultuuriprojekte elluviivaid organisatsioone ning aktiivseid eestvedajaid.** Kogukondadele omane vaimne kultuuripärand on väärtustatud ja elujõuline. Riik innustab kogukondi vaimset kultuuripärandit uurima, hoidma ja tegema kandeid Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse. UNESCO vaimse kultuuripärandi nimekirjade kaudu on võimalik pöörata rahvusvahelist tähelepanu maailma kontekstis olulistele ja tähelepanuväärsetele kultuurinähtustele. Koostöös kohalike kogukondadega aitab riik kaasa kohaliku eripära ja kultuuripärandi sidumisele piirkondade turundamise ja turismiarendusega.

10. Uuringud

10.1. Lõuna-Eesti kultuurikorraldajate küsitlus 2020

Tartu linnavalitsuse kultuuriosakond koostöös Sihtasutusega Tartu 2024 viis 2020. aastal läbi veebipõhise küsitluse kultuurivaldkonnas tegutsevate ootuste ja vajaduste kaardistamiseks Tartu linnas, Tartu maakonnas, Põlva maakonnas, Valga maakonnas, Võru maakonnas ning Viljandi linnas.

Küsitlus oli mõeldud kõigile, kes korraldavad Tartus ja Lõuna-Eestis avalikkusele suunatud kultuuri-, spordi- ja noortesüdamusi – sh kultuuriorganisatsioonide juhid, paikkondlikud kultuurijuhid, huvikoolide juhendajad, linnaosa- ja külaseltside eestvedajad, turismiettevõtjad ja kõik teised sündmuste korraldajad. Uuringu läbiviimist nõustas Creativity Lab OÜ.

Kokku vastas küsitlusele 233 kultuurikorraldajat. Kuigi uuring kattis ka Võru maakonda ning raportis on toodud tulemused maakonniti, tuleb rõhutada, et **Võru maakonnast osales küsitluses 27 vastajat**, mistõttu ei saa tulemusi pidada Võrumaa kontekstis väga esinduslikuks.

Võru maakonna vastajate peamised näitajad:

- Kõige enam oli esindatud vanusegrupid 42-49 aastat ja 50-59 aastat, alla 30-aastaste vanusegrupis oli vaid üks vastaja.
- Suuremal osal vastajatest oli kas kõrgharidus kultuurikorralduse erialal või mõnel teisel kultuurierialal. Keskhariidusega vastajaid oli 2 ning kutseharidust omavaid vastajaid samuti 2.
- Vastajate tööstaaž on Võru maakonnas pigem pikaajaline. Peaaegu pooltel vastajatest oli staaži üle 16 aasta, veerandil 6-10 aastat. 1-2 aastase ja 3-4 aastase kogemusega vastajaid oli võrdselt 3.
- 50% vastajatest viis 2019. aastal ellu 4-10 projekti, 32% vastajatest kuni 3 projekti aastas, 14% vastajatest 11-20 projekti, ülejäänud 21-30 projekti.
- Olulise tähelepanekuna selgus uuringust, et ligi 55% vastanutest ei olnud osalenud viimase kolme aasta jooksul üheski rahvusvahelises projektis, 36% oli osalenud ühes projektis ning alla 10% oli osalenud 2-3 projektis.

Viide uuringule: <https://tartu.ee/et/uurimused/lounaeesti-kultuurikorraldajate-kusitlus-2020>

Kultuurikorralduse ühiskonnale vajalikkusest ning motivatsioon kultuurikorraldajana tegutseda

Vastanud kultuurikorraldajad tõid välja, et kultuurikorraldus on ühiskonnale vajalik, kuna loob inimestele võimaluse läbi harivate ja huvitavate tegevuste lisaks meelelahutusele ka:

- tagab inimeste seotuse piirkonnaga;
- ühendab inimesi, toob kokku erinevad huvigrupid;
- aitab piirkonnal kesta;
- tagab järjepidevuse traditsioonide hoidmisel, kogu- ja ühiskonna emotsionaalse ja professionaalse harimise ning eneseteostuse võimaluse.

Motivatsioonina kultuurikorraldajana töötada toodi välja järgmised aspektid:

- võimalus midagi oma kogukonna jaoks ära teha ning uusi formaate luua;
- positiivne tagasiside;
- rahulolev publik, puudutatud sihtgrupp, rahulolu kunstilistest elamustest;
- paikkonna elus hoidmine, kogukonna kaasamine, rahva- ja kõrgkultuuri vahendamine.

Põletavamad probleemid kultuurielus ning suurimad takistused isiklikus töös

Olulisimate põletavate probleemidena Võru maakonna kultuurielus toodi välja:

- vahendite ja tegijate nappus;
- passiivne elanikkond;
- puudub ühtne ja aktiivne koostöö.

Probleemid töös kultuurikorraldajana:

- võimaluste ja vahendite nappus;
- madalad töötasud;
- vähene vaba aeg.

Ootused koolitus- ja arendustegevusteks ning täiendõppeks

Kõige olulisemate teemade toodi välja:

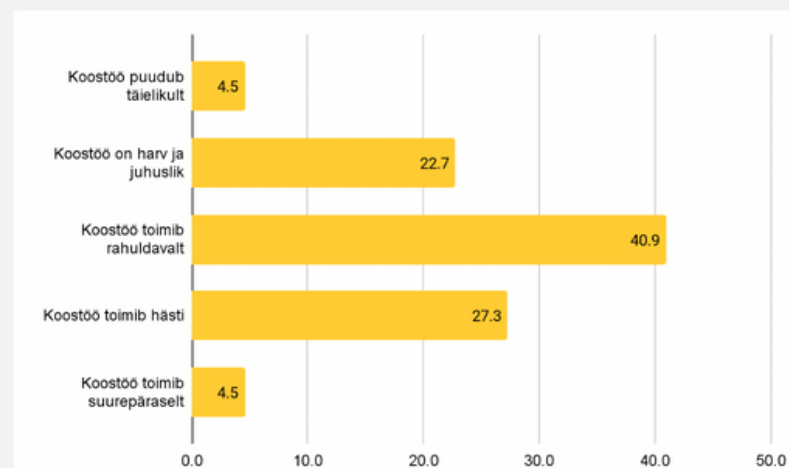
- Kommunikatsioon ja turundus
- Ühisrahastuse ja sponsorite kaasamine
- Meeskondade juhtimine ja inimeste motiveerimine
- Uute tehnoloogiate roll kultuurikorralduses
- Publiku vajaduste kaardistamine ja publiku (sh kogukondade) kaasamine
- Avaliku esinemise, argumenteerimise ja läbirääkimisoskused
- Projektide ja taotluste kirjutamine
- Finantsjuhtimine ja eelarvestamine
- Põlvkondadevahelisus kultuurikorralduses (töö eri vanuses sihtgruppidega)
- Loovmõtlemise tehnikad
- Loomemajandus ja ärimudelid kultuurivaldkonnas

Kõige kriitilisemana hinnata oma tänaseid pädevusi järgmistel teemadel (keskmine hinne 5-palli skaalal):

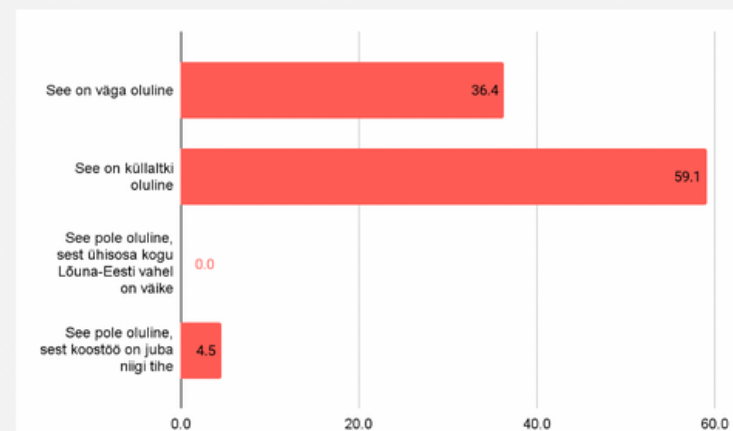
- Projektjuhtimise meetodid 3.2
- Publiku vajaduste kaardistamine ja publiku (kogukondade) kaasamine 3.2
- Töö vabatahtlikega 3.2
- Põlvkondadevahelisus kultuurikorralduses 3.2
- Keskkonnateadlik kultuurikorraldus 3.2
- Ühisrahastuse ja sponsorite kaasamine 3.1
- Autoriõigused ja kultuurikorralduse õiguslikud alused 3.1
- Kootsing (coaching) ja mentorlus 3
- Kultuuriteooria ja kultuuripoliitika 2.8
- Ligipääsetavuse suurendamine kultuurivaldkonnas 2.7
- Loovmõtlemise tehnikad 2.7
- Disainmõtlemise ja teenusedisaini põhimõtted 2.7
- Kriisijuhtimine ja kriisikommunikatsioon 2.7
- Uute tehnoloogiate roll kultuurikorralduses 2.6
- Kultuurivaldkonda mõjutavad globaalsed trendid 2.5
- Töö erivajadustega inimestega 2.2
- Loomemajandus ja ärimudelid kultuurivaldkonnas 2.1
- Rahvusvahelistumine ja kultuuriekspord 2

Hinnang koostööle eri osapooltega

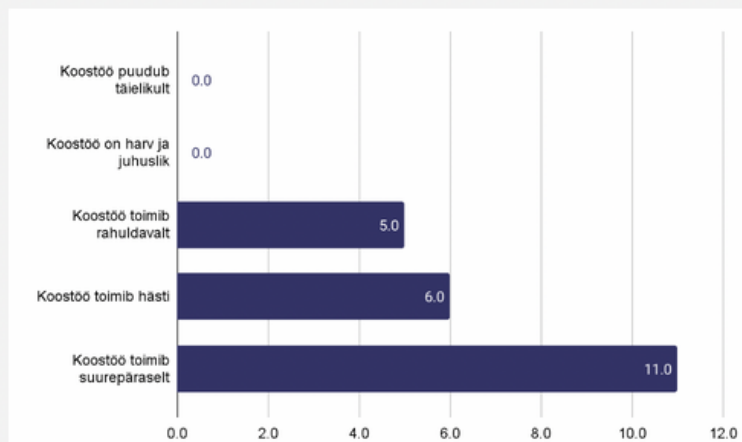
Graafik 8: Hinnang koostööle teiste Lõuna-Eesti kultuuritöötajate ja kultuuriasutustega (% vastanutest)

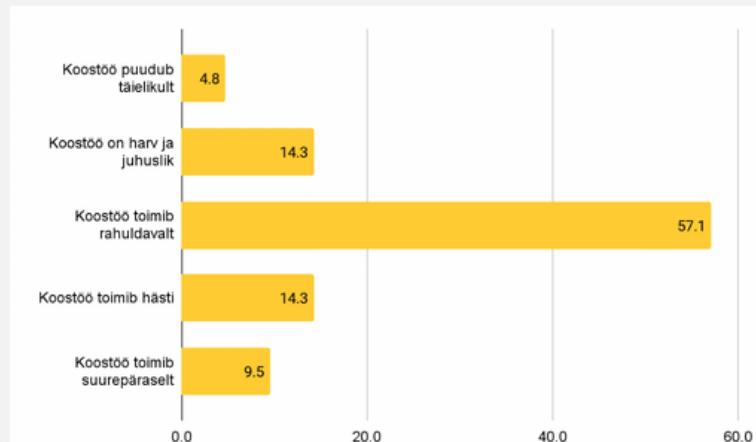
Graafik 9: Hinnang koostöö tõhustamise vajadusele Lõuna-Eesti kultuuritöötajate ja kultuuriasutustega (% vastanutest)

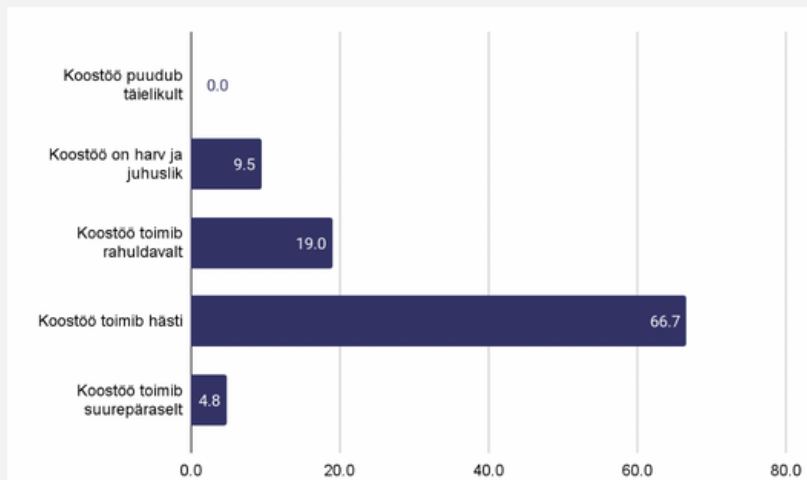
Graafik 10: Koostöö kohaliku omavalitsusega (vastanute arv)

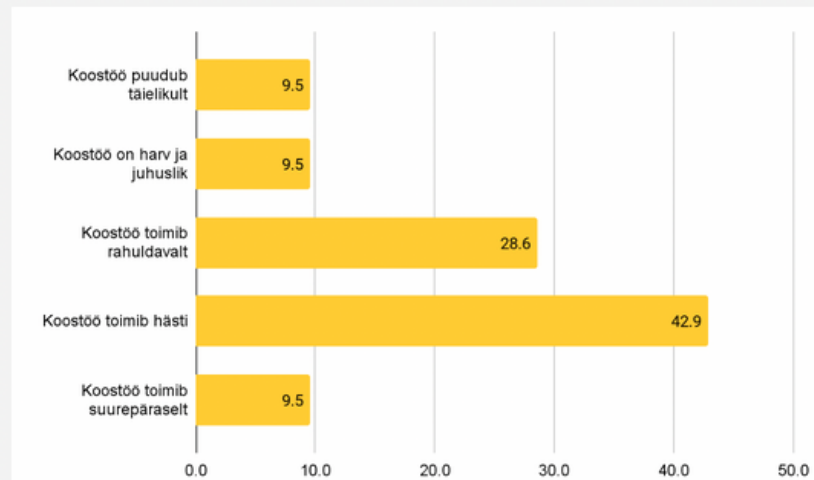
Graafik 12: Koostöö kohalike ettevõtete (vastanute %)

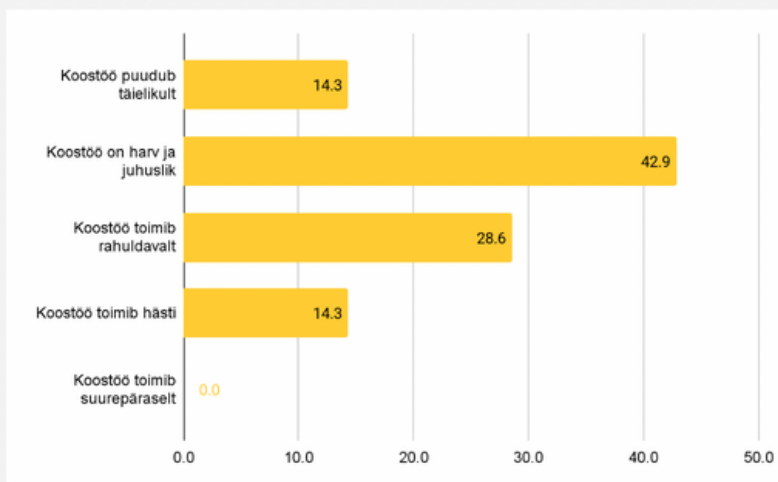
Graafik 11: Koostöö maakonna omavalitsuste liidu ja/või maakondliku arenduskeskusega (vastanute %)

Graafik 13: Koostöö hariduse, teaduse ja noorsootöö valdkonnaga (vastanute %)

Graafik 14: Koostöö sotsiaalvaldkonnas (% vastanutest)

Koostööd teiste Lõuna-Eesti kultuurikorraldajatega peeti väga või küllaltki oluliseks. 27,2% vastajatest pidas tänast koostööd teiste piirkonnas tegutsevate kultuurikorraldajate ja -asutustega kas puuduvaks või harvaks ja juhuslikuks. Ligikaudu 32% vastanute hinnangul on koostöö suurepärase või hea. Suurim osa valdkonnas tegutsejatest peab koostööd rahuldavaks.

Võrreldes teiste maakondadega oli Võru maakonna vastajate hinnangud koostööle kohaliku omavalitsuse ja maakondliku arenduskeskusega positiivsemad. Pooled vastanutest pidasid koostööd omavalitsusega koguni suurepäraseks ning üle 70% vastanutest hindasid koostööd maakondliku arenduskeskusega heaks või suurepäraseks, kusjuures ükski vastaja ei toonud välja koostöö täielikku puudumist.

Koostöö teiste valdkondadega näitas sarnaseid tulemusi teiste Lõuna-Eesti piirkondadega. Koostööd ettevõtjatega peetakse enamasti rahuldavaks, hariduse- noorsootöö- ja teaduse valdkondadega heaks. Kõige kriitilisemalt hinnatakse kõikjal kultuurivaldkonna koostööd sotsiaalvaldkonnaga, kus suurem osa vastajatest peab koostööd puudulikuks või harvaks ja juhuslikuks.

10.2. Loov Võru maakond kultuurikorralduse veebiuuring

Loov Võru maakond projekti raames läbi viidud kultuurikorralduse veebiuuring toimus perioodil 10.-31. jaanuar 2022.

Kokku osales veebiuuringus 105 vastajat. See tähendab, et antud küsitluse tulemused on oluliselt esinduslikumad kui 2020. aasta Lõuna-Eesti kultuurikorraldajate uuringu tulemused Võru maakonna osas.

Veebiuuringu sihtgrupi moodustasid kõik Võru maakonnas tegutsevad kultuurivaldkonna esindajad ning teiste valdkondade esindajad, kes kultuurikorraldusega kokku puutuvad, sealhulgas:

- Kunstide valdkonnas tegutsejad – sh kunstnikud, muusikud, kirjanikud, etenduskunstnikud, filmitegijad jt.
- Kultuuripärandi valdkonnas tegutsejad – sh muuseumitöötajad, raamatukogutöötajad, rahvakultuuriga tegelejad (juhendajad, koorilauljad, tantsijad), käsitööga tegelejad, muinsuskaitsega tegelejad, kultuurivaldkonna teadustööga tegelejad jt.
- Kultuurikorraldajad ja -ametnikud – sh valdade kultuurispetsialistid, rahvamajade ja kultuurikeskuste juhatajad või töötajad, festivalide korraldajad jt.
- Loomeettevõtjad – sh kultuuril ja loovusel põhinevate toodete ja teenuste pakkujad ning disaini- ja arhitektuuriettevõtjad, loomekeskuste eestvedajad, kultuurivaldkonnale tehnilist tuge pakkuvad ettevõtted, kultuuriturismiga tegelevad ettevõtjad jt.
- Hariduse ja järelkasvuga seotud inimesed – sh ringijuhid, loovate erialade õpetajad koolides, lasteaedades ja huvihariduses, noortekeskuste töötajad jt.
- Teiste seotud valdkondade esindajad – sh päevakeskustes ja hooldekodudes eakatele kultuurisündmuste korraldajad, küla- ja kogukonnaliikumise eestvedajad, maakonna turunduse ja kommunikatsiooniga tegelevad spetsialistid jt.

1. Milline on kultuurivaldkonna hetkeseis Võru maakonnas üldiselt?

Tegemist on üldhinnanguga Võru maakonna kultuurielule ja -korraldusele. Keskmise hinne 10-palli skaalal: 6,68

2. Kuivõrd mitmekülgne ja rikkalik on Võru maakonna kultuurelu?

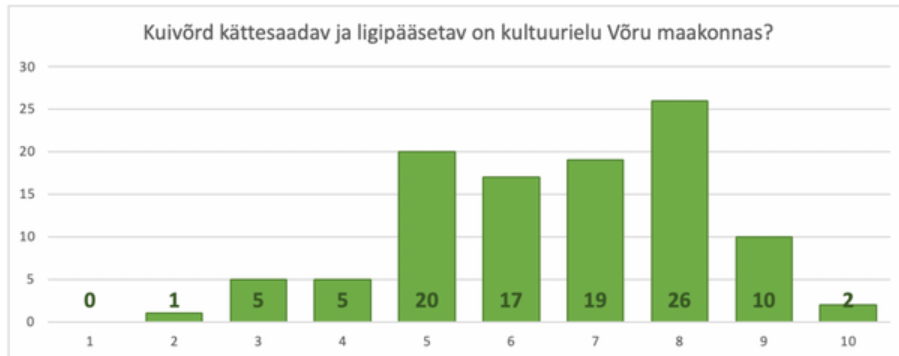
Kas Võru maakonnas toimub palju eriilmelisi kultuurisündmusi ja -tegevusi eri sihtrühmadele terve aasta vältel?

Keskmine hinne 10-palli skaalal: 6,93

3. Kuivõrd kättesaadav ja ligipääsetav on kultuurielu Võru maakonnas?

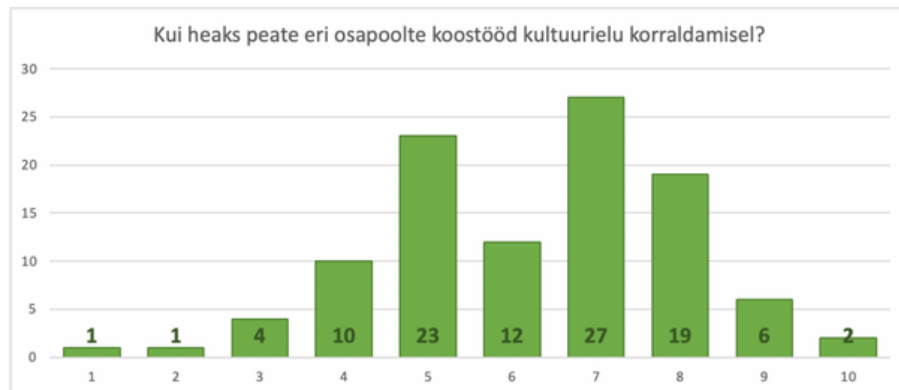
Siin peetakse silmas nii füüsilist ligipääsu (loodud võimalused osalemiseks kõikidele inimestele) kui ka majanduslikku kättesaadavust (taskukohasus).
Keskmine hinne 10-palli skaalal: 6,57

4. Kui heaks peate eri osapoolte koostööd kultuurielu korraldamisel?

Koostöö kohalike omavalitsuste, SA Võrumaa Arenduskeskuse, riiklike ja kohalike omavalitsuste kultuuriasutuste ning eraõiguslike kultuurikorraldajate vahel.

Keskmine hinne 10-palli skaalal: 6,26

5. Kui hästi osatakse Võru maakonnas kultuuritegijaid hoida, tunnustada ja motiveerida?

Kultuurivaldkonnas tegutsejaid märgatakse, nende tegevust hinnatakse ning tasustamine tagab spetsialistide järelkasvu.

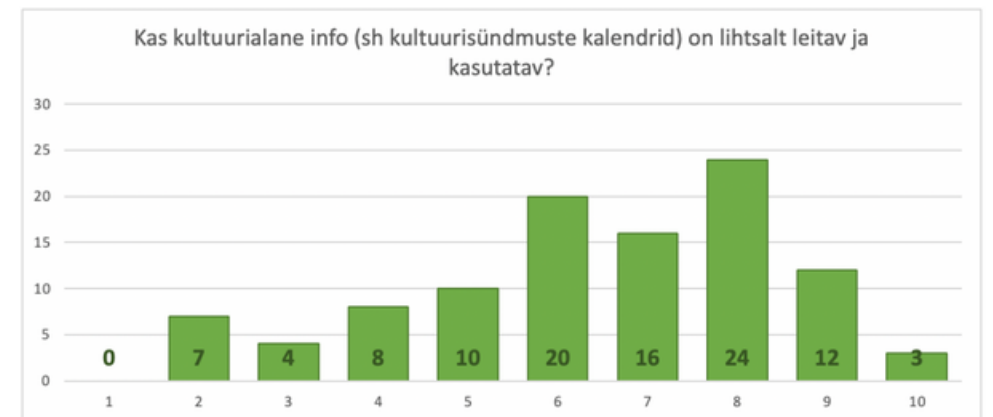
Keskmine hinne 10-palli skaalal: 6,35

6. Kas kultuurialane info (sh kultuurisündmuste kalendrid) on lihtsalt leitav ja kasutatav?

Kultuuriinfo kättesaadavus nii kohalikele kui ka külalistele.

Keskmine hinne 10-palli skaalal: 6,44

7. Kui aktiivne on kultuurikoostöö omavalitsuste üleselt ehk teiste Võru maakonna omavalitsustega?

Ühis- ja koostööprojektide elluviimine teiste omavalitsustega, nende asutustega ja/või kultuurikollektiivide ja loomeettevõtjatega teistest omavalitsustest.

Keskmine hinne 10-palli skaalal: 5,58

8. Kas kultuurivaldkonnas tegutsejatel on piisavalt enesearendamise ja -täiendamise võimalusi?

Kultuurivaldkonnas tegutsejate hinnang koolituste ja teiste arendusprogrammide kättesaadavusele ning valikule.

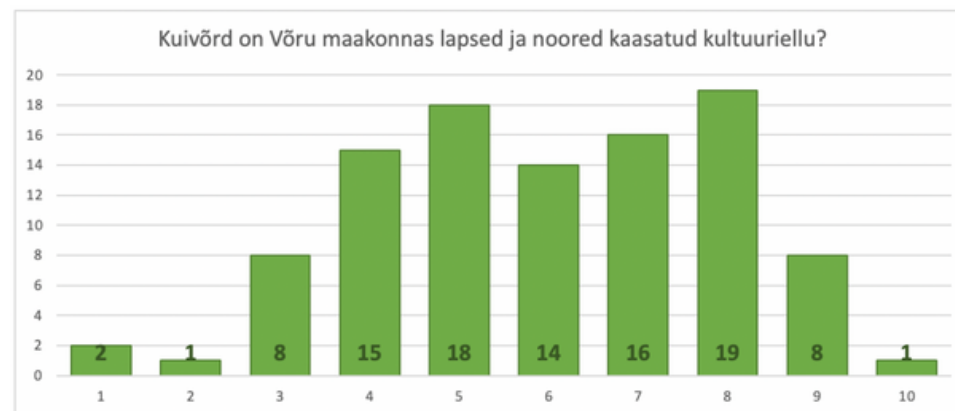
Keskmine hinne 10-palli skaalal: 6,35

9. Kuivõrd on Võru maakonnas lapsed ja noored kaasatud kultuuriellu?

Laste ja noorte võimalused kultuuri tegemiseks ja kultuuris osalemiseks ning neid puudutavate otsuste kujundamisel kaasa rääkimiseks.

Keskmine hinne 10-palli skaalal: 5,96

10. Milline on teie hinnangul Euroopa kultuuripealinn Tartu 2024 mõju maakonna kultuurielule?

Tartu 2024 mõju järgmistel aastatel Võru maakonna kultuurielu mitmekesisusele, rahvusvahelisusele ja kestlikkusele.

Keskmine hinne 10-palli skaalal: 6,42

11. Nimetage kuni kolm kultuurinähtust, -organisatsiooni, -sündmust, -paika või inimest Võru maakonnast, mis vääriksid senisest palju enam esile toomist kogu maakonnas ja Eestis laiemalt? Võru maakonna kultuurivaldkonna peidetud aarded.

- Rahvamajad ja nende juhatajad 2
- Raamatukogud ja raamatukoguspetsialistid, Võrumaa Keskraamatukogu 2
- Pärimustantsufestival 3
- Võrumaa loodus
- Vastseliina linnus ja sealsed kontserdid 3
- Ostrova festival
- Võro-Seto NoorteFEST 2
- Vana Võromaa ja võro kiil 3
- Liiva-ATE 4
- Regilaul
- Eakate tegemised ning põlvkondadevahelised koostööüritused
- Vabatahtlike väärtustamine, sädeinimesed ja kogukondade eestvedajad
- Helger Kavant (Vana-Antsla Teatriait, Villike teatritalu)
- Uma Mekk - Vana-Võromaa toidutoodangu kaubamärk
- Haanimaa - Kuuhnluumisõ vägi
- Muinasajaga seotud paigad - Siksälä asulakoht ja kalmistu
- F. R. Kreutzwald kui rahvalgustaja
- MTÜ Misso Tehnikaspordi Klubi
- MTÜ Eikellegimaa
- MTÜ Kündja Külasetts
- Võru Muusikakool ja nende sümfooniaorkester
- Võru koorid
- Võrukeelne teater
- Mõniste Muuseum
- Uma Pido
- Pühapaigad
- Taarka Pärimusteater
- Väiketalude pidajad
- Autokrosside korraldajad
- Kanal galerii
- Suitsusaun

12. Nimetage kolm kõige põletavamad probleemi, millega kultuurivaldkonna tegijad Võru maakonnas kokku puutuvad? (tumedaga toodud enim mainitud vastused)

- **Rahaliste vahendite nappus**
- **Vähe eestvedajaid kultuurisektoris**
- **Madalad palgad, tegijate vähene väärtustamine**
- **Noorte kaasamine ja nendeni jõudmine**
- **Kultuuri kajastamine hariduses on suur murekoht**
- **Inimesed on muutunud passiivsemaks, madal osalusaktiivsus**
- **Koostöö ja infovahetus tegijate vahel on vähene, üksteisega arvestamist napib**
- **Kultuurivaldkond ei oska end piisavalt turundada**
- **Koroonakriisiga kaasnenud ebakindlus**
- Napib säravaid ja uuenduslikke ideid
- Vahemaad on suured ning probleemiks on transport eri piirkondade vahel
- Vähene teadlikkus inimeste ootustest ja vajadustest
- Inimesed ei väärtusta piisavalt kultuuripärandit
- Bürokratia vohamine, aega ei jää sisuliseks tööks
- Selge sihi puudumine valdade ja maakonna tasandil
- Projektipõhisus, stabiilsuse ja järjepidevuse vähesus
- Ääremaastumine, kultuuri valik ja tegemise võimalused piiratud
- Kehvad internetiühendused ei võimalda arendada kaugtööd
- Traditsiooniliste sündmuste kõrvale lükkamine uute algatuste nimel
- Vähe uuringuid ja teadmisi kultuurivaldkonnas toimuvast

13. Pakkuge võimalusel välja kuni kolm konkreetset ideed või ettepanekut, mida kindlasti peaks lähiaastatel kultuurielu arendamiseks maakonnas ära tegema.

- Hoida elus huviharidust nii laste kui täiskasvanute seas.
- KOV kultuuritöötajate palgatõus (raamatukogude töötajad, ringijuhendajad, noorsootöötajad jt), et motivatsioon ei kaoks. Ühtlustada ringijuhtide palgad maakonna piires! Maakonna siseselt palkade ühtlustamine.
- Võrru võiks jõuda avaram filmivalik, miks mitte eraldi kino ka. Aastaringi võiks mahtuda ka mõni suurem kirjandussündmus või kirjandust ja muusikat ühendav sündmus (festival vms).
- Kultuurimajades kaasaegsete tehniliste lahendust väljaarendamine ja teostamine- kaasaegne tehnika loob väga palju huvitavaid võimalusi ürituste korraldamiseks.
- Maakonna kultuuritöötajate suhtlusvõrgustiku säilitamine, tugevdamine.
- Looma võimalusi, et nii tantsuringides kui laulukoorides saaks osaleda ka nii, et ei pea esinema. Kevad-suvine esinemiste graafik taidlejatel on nii tihe, et paljud ei hakkagi seetõttu sügisel mõnes ringis osalema, sest kevadel ei ole võimalik pikkade päevade kaupa kodunt ära olla piirkonna, maakonna, vabariigi laulu- ja tantsupidudel.
- Ühtne teavituskeskond/andmebaas, kuhu oleks koondatud info tegutsevatest kollektiividest, inimestest/mentoritest jmt. Et kui keegi korraldab sündmust ja soovib leida esinejat, koolitajat, helimeest, tantsurühma, käsitöölisi vmt, siis ta leiab kiirelt tutvustuse, kontaktid, miks mitte ka näidisprogramme, mida pakutakse (videod, repertuaar). See andmebaas peab uuenema vähemalt kord aastas.
- Mingi ühtne infojagamise süsteem, et jõuda kõigini, kes soovivad külastada kontserte ja teatreid jmt.
- Kaasama neid lapsi, noorukeid kultuurisündmustesse kellel puudub kodune toetus kultuurielust osavõtmisel. Huvijuhid, klassijuhatajad, õpetajad võiksid olla algatusvedurid. Linna toetus ettevõtmiste elluviimiseks.
- Tutvustama erinevaid sündmusi ja muutma need võimalusel atraktiivseks. Või siis pigem teha vähem üritusi/festivale, aga teha neid hästi ja põhjalikult. Kui maakonnas on korraga palju üritusi, siis ei jätku publikut igale poole. On mõistetav, et erinevatele sihtgruppidele ongi erinevad üritused, aga kui neid toimub korraga ja väga palju, siis sel pole mõtet.
- Looma juurde loomemaju või õpistuid.
- Laululaagrid noorte motiveerimiseks laulupeo protsessis osalemiseks, sest mitmetel põhjustel koolikoorid kiratsevad. Maakonna peod ei tohi ära jääda!
- Rohkem võrukeelseid raamatuid, rohkem võrukeelseid laule, rohkem võrukeelseid teatrietendusi, võru keelt oskavad täiskasvanud peaks laste ja noortega suhtlema võru keeles.
- Võru keel siltidele, pidude loomulikuks osaks ja muud moodi nähtavaks. Võrukeste identiteedi väärtustamine võrdsete setudega ja võrukeste erilise rõhutamine (tuleks lahti saada mõtlemisest, et võrukene = loll) kodus ja Eestis üldse. Laste ja noorte väärtuskasvatus (siin Võrumaal just ongi hea elada ja miks), kasvõi reklaamikampaania selleks igas koolis. Võrumaa pidedel võiks mõnigi laul olla võru keeles.
- Oma ajaloo väärtustamine. Rääkida Võrumaa ajaloost, anda välja raamatuid, tutvustada sündmusi.
- Professionaalseid lavastusi rohkem Võrumaale. Kino vaatajale lähemale.
- Püüda arengukavast 2035 teha selge ja lihtne kultuurielu sihtide memo, mida aegaajalt meelde tuletatakse või siis muudetakse (oludele vastavalt).
- Panna selgelt välja paistma kohalik kultuuriline eripära - võro ja seto kultuuriruum (no meil on küll nii oskajaid kui teadajaid - kuidas küll muuta hoiakuid?)
- Tänavakunst linna.
- Võru Linnateatri loomine - et Linnateater pakuks oma maakonna näitlejatele ja lavastajatele tööd
- Kultuuritöötajate ja loomeettevõtjate koolitamine + omavahel tutvumine.
- Kohalike sädeinimeste tunnustamine kasvõi väikese rahalise preemiaga, miks mitte limiteeritud stipendiumite jagamine (paljud kultuurielu eestvedajad teevad seda ilma taustal oleva töökohata, st pole kellegi palgal);
- Koostöö erinevate omavalitsuste vahel. Kultuuritöötajate ja nende töö väärtustamine.
- Maakonnapiire ületava Vana-Võrumaa kultuuripiirkonna selge koostöö, võrokeste ühised ettevõtmised.
- Leidma sobivad ruumid Võru linna tantsukoolidele ning ka muudele kultuuritegevustele.
- Professionaalne kultuuriametnik / linna kultuurielu edendaja linnavalitsuses ja rohkem kunstivaldkonna inimesi linna kultuurikomisjonis.

- Loomeresidentuuri alustamine, hoidmine, sellega tegelemine.
- Maast ja madalast peaks hakkama kultuurilembelist ja -teadlikku publikut kasvatama. Pean selle all silmas põhikoole ja gümnaasiume, kuidagi nendele mingeid kultuurialaseid valikaineid pakkuma, kinoõhtuid korraldama vms.
- Arvan, et mingit sorti koostöö Tallinna ja Tartu ning ka rahvusvaheliste kultuuriasutuste, kunstikoolidega oleks hea. Korraldada koostöös suvekoole, töötubasid, residentuure, näituseid jne. 3. Võrus võiks olla oma kaasaegne kultuurfestival, mis meelitaks inimesi teistest suurematest linnadest. Näiteks nagu põlvas on Intsikurmu, enne seda oli seal Uue Ajastu Festival.
- Kahe kultuuriruumi üks ÜHINE suursündmus - Võru maakonna maineüritus
- Värske ja avarama pilguga säravaid eestvedajaid, kes inspireerivad teisi, kaasavad kogukonda.
- Tihe koostöö rahvamajade, noortekeskuste, raamatukogude, koolide ja MTÜde vahel - kasvõi piirkondlike ümarlaudade vormis: oma soovideootuste väljendamine.
- Koolituste korraldamine.
- Maakonna eripära läbi kohaliku pärandkultuur tutvustavad loengud, nt toetudes UNESCOle, rahvarõivastele ja käsitööle, laulu, tantsu ja pillimängule, ajaloole, kohalikule keelele jne.
- Kultuuriteekond läbi kahe kultuuriruumi Tartu 2024 turistidele.
- Trükis kirikute ajaloost.
- Rohkem võiks olla koostöös üritusi lähinaabritega (Venemaa, Läti, Leedu, Soome).
- Kasutada senisest rohkem ja tõsisemalt võru keelt kui võru kultuuri põhialust. Võru keel tagasi Võromaa peamiseks keeleks.
- Looma mingisuguse võrukeelse meediakanali, kust oleks iga päev võimalik uudiseid leida.
- Tõsta fookus omakeelsele, võru keelel baseeruvatele kultuuri keskkondadele ja ettevõtmistele. Toetada ja arendada noorte maitsemeelt (koolidesse kõrgkultuuri tutvustavad loengud, silmapaistvate (kogu Eestit kõnetavate) näituste, etenduste, kontsertide külastused või organiseerimised Võru maakonda.
- Kultuurijuhtide, spetsilistide töölepingud peavad muutume tähtsajalisteks. Näiteks, väga palju kultuurimaju juhitakse fossiilsete kütuste pealt ja nende juhid on oma ajas murdumatud ega osata (või ei soovita) näha oma majast kaugemale.
- Võiks luua mingi ühise rahvariie "panga". Rühmad tantsivad aastakümneid ühtede ja samade riietega. Kultuuri- ja spordiinfo levitamise videookraan Võru kesklinna.
- Uus ja ühtlane palgasüsteem, mis on fikseeritud miinimumpalgaga.
- Noorsootöökeskuste ja valla rahvamajade peale kummagile ühe projektispetsialisti töökoha loomine.
- Linda rahvamajale funktsiooni leidmine, kuna on maakonna suurima saalina niikuinii juba remondinimekirjas. Maakondlik püsirahastus, arengu- ja tegevuskava Kandle kultuurimajale (kui veel ei ole).
- Kultuurisündmustel panna läbivalt rõhku ehedale võrumaisele sisule ja kvaliteedile (uma kiil, vaimne algupärand/paigalood, naturaalsed materjalid, mahetoit, kohalikku päritolu meened)
- Rohkem koostööd erinevate asutustega (noortekeskused, huvikoolid, koolid jne).
- Teha ühisüritusi Võrumaal.
- Võimaldada rahvamajadesse rohkem kui 1 kultuuritöötaja töökoht.
- Täiskasvanute kunstikool, Lõuna-Eesti tantsu ja laulupidu
- Kui omavalitsuste ja maakonna arengukavas on paikkondliku kultuuri säilitamine ja edasiandmine kirjas/kokku lepitud, siis tuleks maakonna haridusasutuste õppe- ja arengukavad viia selle eesmärgiga kooskõlla, sest kultuuri edendamisel pole erilist mõtet, kui haridusasutuste tasandil katkestus toimib ja süveneb.
- Külade traditsioonide taaselustamine - abi külavanematele (koolitused, info rahastuste kohta, külavanemate toetus).
- Koolitused rahvakultuuri pärusmaalt - rahvakunst, igasugune käsitöö, rahvalaulud, juttude jutustamine (õpitoad), kodukoha ajaloo uurijate kokkusaamine ja kogemuste vahetamine, noorte muusikute õpitoad, laagrid.
- Sihtgruppidele vajaduspõhiste ürituste korraldamine, koostöö tugevdamine.

- Noortele või uutele spetsialistidele väike aastapreemia. Aastapreemia spetsialistile, kes töötanud ühe kuni kaks aastat n 20€. 3-5 aastat 50€, 6-10 a 75 €, üle 10 aasta 100euri.
- Võru Arenduskeskuses on küll palju inimesi tööl kultuuri valdkonnas, aga nad peavad maakonnas rohkem tööd tegema, sest neid pole kuskil märgata.
- Pakkuda noortele kultuurialal haridust omandavatele üliõpilastele motiveerivat võimalust saada Võrumaal head tööd.
- Püüda leida ka mujal Võru ääremaal võimalust arendada isetegevust selleks sobivate inimeste eestvedamisel.
- Kultuuripoliitika tegevuskava koostamine.
- Koolitus noortele suunatud ürituste korraldamiseks.
- Teha rohkem reklaami, kutsuda välismaalt ja meilt orelimängijaid külla, kuna meil on kirikus orel.
- Kubija laululava renoveerimine.
- Tänavakunst- seinamaalid, skulptuurid, perfomansid - mitte ainult Võru linnas vaid ka üle maakonna, suvised väljetendused -üle kogu maakonna- leida ja pakkuda välja erinevaid sobivaid etendus-, näituse- ja kontserdikohti üle maakonna, stipendiumid kunstnikele ja esinejatele.
- Paganamaa teemapark
- Panustama neisse sündmustesse, mis on rahva kokku toonud ja mis "töötavad"; pakkuma peresõbralikke lahendusi publikule, osalejatele.

14. Milliseid algatusi võiks alljärgnevatest Võru maakonna üleselt lähiaastatel esmajärjekorras käivitada (valige maksimaalselt viis)?

1. Kultuuritegijate järelkasvu toetamine maakonda tulemiseks või jäämiseks - 80 häält
2. Nn "kultuur koolis" programmi käivitamine tutvustamiseks koolides kultuuri eri väljendusvorme - 60 häält
3. Võru maakonna kultuuriturismi teekondade väljaarendamine ja turundamine - 56 häält
4. Võru maakonna kultuuritegijaid ühendava nõukoja/koostöökogu moodustamine - 42 häält
5. Mitmeaastase koolitus- ja arendusprogrammi käivitamine kultuurivaldkonnas tegutsejatele - 40 häält
6. Rahvusvaheliste projektide kirjutamiseks ja kaasfinantseerimiseks toetusfondi loomine - 38 häält
7. Maakonnaülese nn elamusfestivali korraldamine kultuuritegijate tutvustamiseks - 35 häält
8. Loomemajanduse inkubaatori või arenduskeskuse käivitamine ja loomeettevõtete toetamine - 33 häält
9. Võru maakonna filmifondi loomine - 19 häält
10. Loomeresidentuuride programmi loomine, residentuuride loomise ja tegevuse toetamine - 18 häält

Foto: Martin Mark, Visit Estonia

Foto: Aigar Nagel, visitvõru.ee

Foto: Inna-Inga Kalmus, visitvõru.ee

15. Kui vajalikuks peate arendustegevusi (koolitusi, projekte jm) järgmistel teemadel (hinne 5-palli skaalal):

- **Kommunikatsioon ja turundus (4,49)**
- **Vaimse kultuuripärandi hoidmise ja väärtustamisega seotud teemad (4,25)**
- **Ühisrahastuse ja sponsorite kaasamine (4,18)**
- **Publiku ja kasutajate vajaduste ja ootuste kaardistamine ja nende kaasamine (4,09)**
- **Meeskondade juhtimine ja motiveerimine (4,02)**
- **Finantsjuhtimine ja eelarvestamine (4,01)**
- **Vaimse tervise ja heaolu seosed kultuuriga (4,01)**
- Projektide koostamine ja juhtimine (3,97)
- Ligipääsetavus ja võimaluste loomine erivajadustega inimestele (3,93)
- Autoriõigused ja kultuurikorralduse õiguslikud alused (3,93)
- Strateegiline planeerimine (3,91)
- Keskkonnateadlik kultuurikorraldus ja rohepööre (3,89)
- Töö vabatahtlikega (3,88)
- Uute tehnoloogiate kasutamine ja digipööre (3,87)
- Rahvusvahelise koostöö korraldamine (3,77)
- Disainmõtlemine ja teenusdisain (3,75)
- Loomemajandus ja ärimudelid (3,58)

16. Kas on veel teemasid, mida ülaltoodud nimekirjas pole, kuid millega tegelemist peate lähiaastatel oluliseks?

- Inimeste hoidmine ja väärtustamine
- Noorte kaasamine kultuuritegevusse
- Mäluasutuste suurem kaasamine haridussüsteemi
- Võru maakonna eripärade (sh võro ja seto keeled) parem väljatoomine, kasutamine, väärtustamine ja turundamine
- Vana-Võromaa kultuur sügavamalt: mis see on ja mille poolest maailmas ainulaadne
- Piirkonna kultuuritegijate omavahelise läbikäimise edendamine läbi ühiste tegevuste
- Rahvamajade roll regionaalses kultuurikorralduses
- Võrumaa kultuurivaldkonna põhimõtete ja kvaliteedimõõdikute kaasav väljatöötamine
- Põlvkondadevaheline koostöö, töö eakatega
- Lõimumise toetamine läbi kultuuritegevuste
- Kultuuriturismi arendamine

Foto: Karl Markus Antson, Brand Estonia

Foto: Jaak Nilson, Visit Estonia

Foto: Visit Estonia

Uuringu tulemuste kokkuvõte

Uuringu tulemused kinnitavad veelkord kogu protsessi jooksul kujunenud hinnangut kultuuri- ja loomemajanduse hetkeseisu ning ootuste kohta Võru maakonnas. Kultuurikorraldajad ise hindavad kultuurivaldkonna hetkeseisu pigem kõrgelt, 51% vastajatest andsid 10-palli skaalal hindeks kõrged 7 ja 8 punkti. Üle 40% vastajatest hindab Võru maakonna kultuurielu mitmekesisust ja rikkalikkust väga kõrgelt (hinnetega 8-10), kusjuures see saavutas ka kõige kõrgema keskmise hinde kõikide küsimuste lõikes (6,93).

Üldiselt positiivsed hinnangud anti ka kultuurielu kättesaadavusele ja eri osapoolte koostööle kultuuri korraldamisel, aga ka enesearendamise- ja täiendamise võimalustele. Kultuurialase info lihtsuse ja kättesaadavuse osas jagunesid vastused kogu skaalal ühtlasemalt, kusjuures 27% hindasid seda alla 5 palli. Samuti leidis kultuuritegijate hoidmise ja tunnustamise osas väga erisuguseid arvamusi, kusjuures 32% vastanutest hindas seda hindegala keskmise (5 palli).

Keskmisest madalamad hinnangud sai laste ja noorte kaasamine maakonna kultuuriellu (42% vastanutest hindas võimalusi alla keskmise ehk 5-palli) ning kõige madalama keskmise hindegala kirjeldati kultuurikoostööd omavalitsuste üleselt ehk teiste Võru maakonna omavalitsustega (47% hindas seda keskmiselt madalamalt). Üllatavalt tagasihoidlikuks võiks pidada vastajate hinnangut Tartu 2024 mõjule maakonna kultuuriellule. Vaatamata sellele, et projekti on juba mitmeid aastaid ette valmistatud ning Võru kultuuritegijad on selles protsessis olnud kaasatud, arvab 32% vastanutest, et Euroopa kultuuripealinna mõju Võru maakonnale on väheoluline või keskmine, väga suureks (vastused 9 ja 10 punkti) peab Tartu 2024 mõju 13% vastanutest.

Uuring näitab selgelt, kui rikas on Võru maakond kultuuriliselt ning kui palju eriilmelisi kultuurinähtusi, -paiku ja -tegijaid maakonnas on. Lisaks maakonnas ja mujal Eestis väga hästi tuntud nimedele toodi uuringus välja suur hulk vähem tuntud sündmusi, organisatsioone ja tegevuspaiku, mis vääriskid "peidetud aaretena" senisest rohkem tähelepanu. Küll aga tuleb silmas pidada, et see mitmekesisus pole kogu maakonnas ühtlaselt jagunenud ning sageli ei oska külalastajad väljaspoolt maakonda neid siduda konkreetsete omavalitsustega.

Veebiküsitluse tulemuste põhjal võib kõige olulisemate lahendamist vajavate väljakutsetena nimetada järgmisi:

- **Inimesed** - kultuurivaldkonna eestvedajad, korraldajad, juhendajad, õpetajad, spetsialistid jt. Neid ei ole piisavalt, eriti väljaspool keskusid, nende töö ei ole piisavalt väärtustatud ega tasustatud (palgad pole konkurentsivõimelised ning jäävad oluliselt maha riigi kultuuritöötajate keskmistest palkadest), probleeme on järelkasvuga, sest noori kultuurikorraldajaid ei tule piisavalt peale. Omavalitsused peaksid rohkem pingutama, et pealekasvu soodustada, spetsialiste maakonda meelitada ning tegijaid motiveerida ja väärtustada.
- **Koostöö** - koostöö vajab tõhustamist eri tasanditel, sh nii kultuuritegijate endi vahel kogukonnas sees, aga ka eri omavalitsuste ning kogu maakonna üleselt. Samuti on oluline teha senisest rohkem koostööd eri valdkondade vahel, sh kultuuri, spordi, turismi, hariduse, sotsiaaltöö, keskkonna jt valdkondade vahel. Koostöö peaks olema senisest laiapõhjalisem ja regulaarsem, kultuuriprojektide rahastamisel peaks senisest enam arvestama omavalitsuste üleselt projektide eripärasid. Koostööga haakub ka kultuurikorralduse koordineerimine ja infovahetus.
- **Noored** - laste ja noorte aktiivne osalemine kultuuriellus on võtmetähtsusega kultuuri elujõulisuse seisukohast, seda nii kultuuri tegijate ja korraldajate kui ka osasaajatena. Kultuur, sh eriti omakultuuril ning võro ja seto keeltele põhinev kultuur peaks senisest oluliselt rohkem olema lõimitud õppekavadesse. Lastel ja noortel peaks olema varasest east laiapõhjaline juurdepääs kultuurile selle eri avaldumisvormides.
- **Kättesaadavus** - lisaks kultuurile, mida tehakse Võru maakonnas siin elavate inimeste endi poolt, on oluline tagada kultuuri kättesaadavus laiemalt. Kvaliteetse ja mitmekülgse kultuuri pakkumine Võru linnas ja mujal maakonnas on elukvaliteedi küsimus, sh puudutab see mitte ainult klassikalist kultuuri (muusika, etenduskunstid, kujutavad kunstid jt), aga ka kaasaegse kultuuri nähtusi (nt tänavakunst, kaasaegne kunst, digikunstid jt).
- **Kultuuriellu kestlikkus** - kultuuriasutused ja organisatsioonid on tõsiselt kannatanud koroonakriisis, samuti esitab väljakutseid elukalliduse tõus ja ülikiire inflatsioon. Omavalitsused peaksid mõistma, et kultuuri toetamine ei ole pelgalt kulu, vaid investeeering elukeskkonna arengusse.

11. Pilootprojekt: Noorte HÜPPELAUD

Kultuurikorralduse valdkonna jaoks on üks võtmeküsimusi võimekus kõnetada soovitud sihtrühmi. Regionaalse fookusega korraldustöös ei saa mööda minna lastele ja noortele suunatud programmist. Kui lasteni jõudmine on sageli kaetud kas huvitegevuste või peresündmuste kaudu, siis noorte toomine kultuurikeskuste ja rahvamajade kavade või algatuste juurde on märksa keerukam. See on peamine põhjus, miks leidsime, et programmi raames on oluline pöörduda eraldi ka noorte endi poole ning uurida, kas ja mil moel neid kohaliku kultuurielu sisu või selle arendamine kõnetab.

Tulemuseks oli kahepäevane kultuurikorralduse töötuba HÜPPELAUD, mis toimus 27.-28. mail 2022 Haanjamal. Seminaril osales kokku 21 Tartumaa ja Võrumaa noort ning noorsootöötajat ja kultuurijuhti. Lisaks olid kaasatud Jorma Sarv (Creativity Lab), mentoritena Erkki Peetsalu, Johannes Peetsalu ja Anu Rannu, samuti Astrid Hallik (Loov Tartumaa) ja Kristi Vals (Loov Võru maakond).

Seminar algas sissejuhatava aruteluga tänapäevase kultuurikorralduse olemuse ja võimaluste kohta. Lisaks tutvustasid noored enda viimase aja kultuurielamusi ja põhjuseid, miks kultuuris osalemine kas on või võiks olla oluline. Edasi liiguti koosloome harjutusteni, mida asuti lahendama neljas tiimis (juhuvaliku põhjal tekkinud laudkonnad, kus osalesid koos nii noored kui ka täiskasvanud).

Esimene harjutus käsitles küsimust, mida me täna üldse noorte kultuuriga seotud käitumise kohta teame. Näiteks hõlmas see järgmisi küsimusi:

- millised on kõige meeldejäävamad kogemused seoses kodukoha või kooliga?
- mis on noorte jaoks vaba aeg – millal ja kui palju seda on?
- mida vabal ajal kõige parema meelega tehakse?
- millistest kanalitest tuleb info vaba aja sisustamise võimaluste kohta?
- kelle kutsele sooviks noored positiivselt reageerida?

Esmalt arutlesid tiimid nende küsimuste üle omavahel. Lauast lauda liikusid ka mentorid, kes vajadusel arutelu suunasid või korrastasid. Seejärel tehti ühises ringis kokkuvõtte ja hinnati, millised märksõnad või mõtted enim välja joonistusid.

Teise harjutuse keskseks küsimuseks oli arendamiseks huvipakkuvate ideede valik. Iga tiim sai võimaluse pakkuda välja idee, mida oleks noortel endil põnev kavandada ja teostada. Neli sõelale jäänud arendusideed olid järgmised:

1. Punktist punkti matkad koos kohapealse lisaprogrammiga
2. Noorte inspiratsioonipäev (nii kohapeal toimuva sündmuse kui ka virtuaalse kohtumisena)
3. Pärimusmuusikat ja tänavakunsti ühendav festival
4. Kolme-etapiline avatud orienteerumisrada koos kultuuriprogrammiga

Esimese päeva arutelude seeria lõpetas valikusse jäänud ideede tutvustamine ning koosloome vormis täiendamine. Õhtuse programmi sisustas loodusretk koos Alar Sikuga, millele järgnes vabas vormis õhtupoolik koos mängude ja improteatri harjutustega.

Teisel päeval jätkus ideede täpsustamine ning detailsem kirjapanek. Kolmanda harjutuse jooksul vaagiti läbi võimalikud kitsaskohad või takistused ja nende lahendamise viisid. Neljanda harjutuse raames koostasid tiimid tervikulevaate, milles toodi iga idee kohta ära projekti kirjeldus, meeskond, toimumiskoht, -aeg, projekti sihtrühm, eristumine, peamised sõnumid ja nende levitamise kanalid. Seminar lõppes tagasiside ringiga, kus anti veel viimased kommentaarid esitletud sündmustele ning korraldusele ja mõttevahetustele laiemalt.

Pilootprojektina ette võetud seminar kinnitas, et noorte jaoks on kodulähedase kultuurikorralduse teema tähtis ning kultuuriga seotud nähtused või tegevused pakuvad neile suurt huvi. Järgmisteks sammudeks võiks olla taoliste arutelude veelgi tihedam sidumine gümnaasiumiastme noorte õppetöoga, lisaks oleks põnev suund tuua arutelu juurde veelgi rohkem kultuuri- ja programmijuhte. Nii suureneb tõenäosus, et koosloomes sündinud ideed viivad juba lähitulevikus olukorrani, kus kohalikud noored on kultuurielus senisest rohkem kaasatud.

12. Hetkeelukorra analüüsi lühikokkuvõte

Peamised tugevused ja võimalused

- Võru maakonna on rikas oma **mitmekülgse kultuuripärandi ja laia valiku kultuuritegevuste** poolest. Siin toimub mitmeid traditsioonilisi sündmusi ja festivale, mis on saavutanud üleriikliku ulatuse.
- **Kaks eriilmelist ja unikaalset kultuuriruumi**, võro ja seto keeled ja kogukonnad, traditsioonid, eestvedajad - Eesti mõistes jõuliselt eristuvad nähtused ja kultuuride püsimise seisukohast elutähtsa mõjuga. Nende elujõulisuse seisukohast on võtmetähtsusega kultuuriruumide arendamisega tegelevad institutsioonid, sh Võru Instituut, Seto Instituut, Setomaa Muuseumid jt.
- Maakonnas on **väljakujunenud kultuuriasutuste võrgustik** - rahvamajad ja kultuurikeskused, raamatukogud, muuseumid, külastuskeskused jpm.
- Võru maakonnas on **särasilmseid, aktiivseid ja professionaalseid eestvedajaid ning juhendajaid**, viimastel aastatel on maakonda (tagasi) tulnud mõningaid uusi tegijaid, kes rikastavad kohalikku kultuuripilti.
- Maakonnas tegutseb **palju kolmanda sektori organisatsioone**, seltse ja algatusi.
- Kultuur on tihedalt seotud **turismivaldkonnaga**, kultuuritoodete ja -teenuste osa turismi väärtuspakkumises on oluline. Lisaks sündmustele ja pärandile on olulisel kohal traditsioonilised eluviisid ja kombed, loodus ja toit.
- Kultuur on üldiselt põhjalikult kajastatud nii maakonna kui ka omavalitsuste **strateegilistes dokumentides**.
- **Kultuuritaristu** on enamasti heas korras (teatud eranditega). Väiksemates kohtades toimub kultuuritegevus koolimajades. Võru Kannel on kujunenud mitte ainult maakonna, vaid kogu Lõuna-Eesti mõistes oluliseks kultuurikeskuseks, kelle tegevus toetab ka teisi maakonnas tegutsejaid.
- Kõigis omavalitsustes **toetatakse kogukondlikke algatusi**, lisaks kultuurile peetakse mitmel pool oluliseks ka loomemajanduse toetamist.
- Võru maakonnas on hea **sporditaristu**, mis koos suurepärase looduskeskkonnaga loob väga head võimalused spordi ja liikumisharrastusega tegelemiseks.

Peamised nõrkused ja väljakutsed

- Kultuurivaldkonna eestvedajate, juhendajate ja korraldajate **järeikasvu probleemid**. Keskustes on olukord mõnevõrra lihtsam, väljaspool keskusi ka oluliselt keerulisem. Kultuurisektori palgad ei ole konkurentsivõimelised, mistõttu ei suudeta hoida tänaseid spetsialiste ega tuua juurde uusi. Kui tänased eestvedajad oma tegevuse lõpetavad, satub kogu valdkonna elujõulisus tõsise löögi alla.
- Kultuuri laiemalt, aga ka võro ja seto keel ja kultuur kitsamalt peaksid olema tunduvalt rohkem lõimitud **haridusvaldkonnaga**, sh koolide õppekavadega, noortekeskuste tegevustega ning huvitegevusega.
- **Teadlikkus loomemajandusest** on madal ning maakonnas puuduvad senini loomettevõtlust toetavad tugistruktuurid. Parem on seis Võru linnas (kuhu kavandatakse loomemajanduskeskust, mis on küll käsitöö fookusega) ning Setomaal.
- Kuigi viimastel aastatel on maakonnas võetud ette mitmeid ühisalgatusi ning Võrumaa Arenduskeskuse eestvedamisel on tihendatud suhtlust kultuurijuhtide ja -korraldajate vahel, tuleb maakonnaülese **koostöö ja infovahetusega** senisest rohkem tegeleda. Kultuuriinfot on kohati raske leida, omavalitsused kasutavad eri kanaleid avalikkuse informeerimiseks, mis muudab kultuuriinfo killustatuks. Kultuurialane koostöövõrgustik ja tegevuse koordineerimine peaks olema regulaarsem.
- Võru maakonna kultuurielu on rikkalik, kuid omavalitsused ei ole suutnud piisavalt seda potentsiaali ära kasutada. Puudu on **kaasahaaravatest lugudest** ning terviklikku kogemust pakkuvatest **kultuuriteekondadest**.
- Kultuuri **kättesaadavus ja ligipääsetavus** maakonnas tervikuna on probleem. Võru Kannel toob küll inimesteni suure valiku kultuuri, kuid kaugemate piirkondade elanikel on valik tunduvalt piiratum. See probleem eeldab terviklikku regionaalse kultuurikorralduse ümbervaatamist riiklikul tasandil.
- Sotsiaalselt vastutustundliku ning **keskkonnateadliku** kultuurikorralduse idee on vähetuntud ja seda teadlikult väga palju ei praktiseerita.

13. Kontakt

Projekti elluviija:

Creativity Lab OÜ

Registrinumber 12590320

www.creativitylab.ee

info@creativitylab.ee

Projektijuht:

Ragnar Siil

Creativity Lab OÜ tegevjuht

ragnar.siil@creativitylab.ee

Projekti meeskond:

Astrid Hallik, Jorma Sarv, Kristiina Urb, Iiri Saar ja Markko Karu

